

Timbres

20 najaar 16

Alle kleuren van het Orgelpark

17 september

Performance

Albert Van Der Weide
Armeno Alberts

12 november

Rock & Pop

Rechsteiner, Maurin
en Caget

3 december

Josquin des Prez

Cappella Pratensis

Zaterdag 15 oktober

Julius & Amanda Röntgen

Colloquium en concert

ORGELPARK

Welkom in het Orgelpark!

Het Orgelpark is een concertpodium met als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. *Timbres* is het tijdschrift van het Orgelpark en biedt achtergrondinformatie bij de activiteiten die er plaatsvinden. Het aanbod varieert van concerten met klassieke muziek tot evenementen met film en beeldende kunst. Dikwijls speelt nieuwe muziek een hoofdrol.

Het Orgelpark is tevens wetenschappelijk actief. Het initieerde het Orgelpark Kennisprogramma en het Orgelpark Research Program en het vestigde de bijzondere leerstoel Orgelkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

In het Orgelpark staat het orgel centraal: als drager van oude muziek én als inspiratiebron voor vernieuwing. Met zijn veelgeprezen akoestiek voegt het monumentale gebouw van het Orgelpark daaraan een extra dimensie toe.

Vernieuwing doet zich dit najaar op allerlei manieren in het Orgelpark voor: behalve in nieuwe muziek bijvoorbeeld ook door oude muziek op andere manieren te presenteren. Zo presenteren we op 10 september het programma 'Odd Pearls', waarin Diederik Rijpstra, Judith Steenbrink en Tineke Steenbrink ongewone perspectieven op barokmuziek hanteren. Even eigenzinnig is het concert een week later door beeldend kunstenaar Albert Van Der Weide en geluidskunstenaar Armeno Alberts. Wat zij gaan doen, leggen ze verderop in deze *Timbres* uit. Anders dan anders is dit najaar zeker ook de manier waarop we het Festival Min of meer Minimal openen, op vrijdagmiddag 30 september. Ere Lievonen zet dan zeer complexe en dus vrijwel nooit gespeelde partituren van György Ligeti en Tristan Perich op de lessenaars van onze orgels, en neemt bovendien een klavecimbel mee. Het concert maakt deel uit van onze najaarsreeks SandwichConcerten: ook nu vinden er weer 13 concerten plaats op opeenvolgende vrijdagmiddagen – steeds beginnend om 13.13 uur. Het Orgelpark serveert vooraf sandwiches en een kopje koffie of thee.

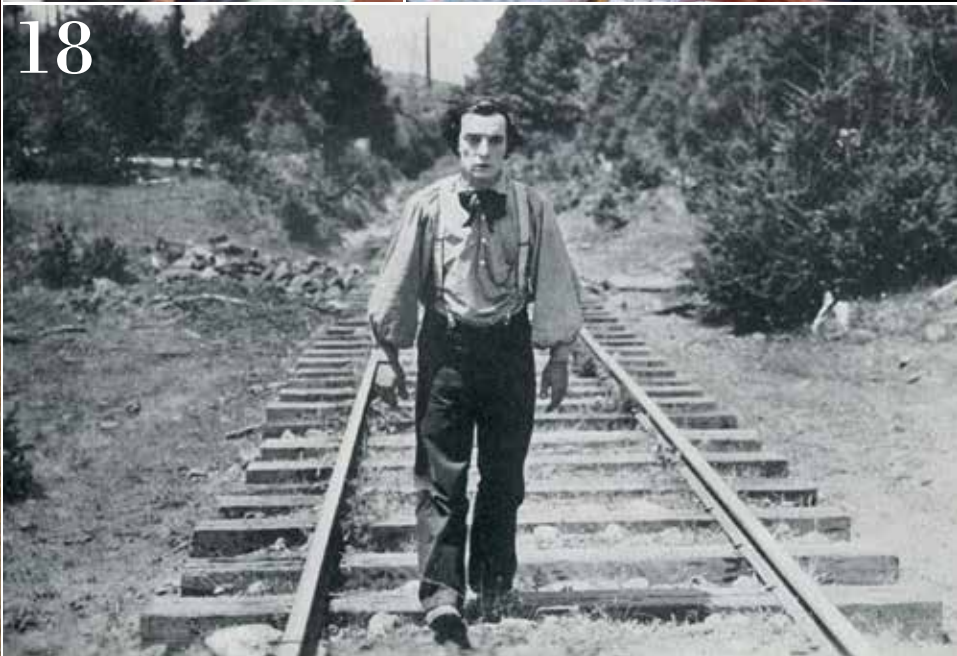
Als altijd staat er in het Orgelpark veel te veel op stapel om hier te kunnen noemen – vergeet bijvoorbeeld het festival rond filmer Buster Keaton midden november niet! – maar op twee colloquia willen we hier toch graag alvast uw aandacht vestigen. Het zijn beide in feite concerten met uitvoerige toelichtingen: op zaterdagmiddag 15 oktober staat de Nederlandse componist Julius Röntgen centraal, op 3 december Josquin des Prez. De colloquia beginnen om 14.15 uur. De Concertladder een paar bladzijden verderop geeft alle details.

We nodigen u van harte uit GastVriend van het Orgelpark te worden. U bent dan een seizoen lang welkom bij alle evenementen zonder dat u ook maar één toegangkaart hoeft aan te schaffen. U betaalt daarvoor slechts € 70,-. Bent u slechts incidenteel in de gelegenheid onze concerten te bezoeken en wilt u ons evengoed graag steunen, dan kunt u voor € 40,- Vriend van het Orgelpark worden. U mag dit bedrag bij uw belastingaangifte aftrekken van uw belastbaar inkomen.

Achterin deze *Timbres* staat hoe u hoe u GastVriend of Vriend kunt worden. Daar staat ook hoe u concertkaarten kunt reserveren, hoe u het Orgelpark kunt bereiken en waar u kunt parkeren. Wij hopen u binnenkort te mogen begroeten!

Johan Luijmes, artistiek leider

Inhoud

Agenda

Concerten, festivals, symposia...

- 4 Alles op een rij
Wat is er wanneer te doen in het Orgelpark?

Mixtuur

Nieuws en achtergronden bij de concerten

- 12 De kunst van de gelijktijdigheid
Albert Van Der Weide en Armeno Alberts in het Orgelpark
- 18 Vallen als tweede natuur
Buster Keaton: tijdloos en visueel komisch genie
- 22 Onterecht onbemind maakt onterecht onbekend
Orgelparkweekend rond componist Sigfrid Karg-Elert
- 26 'Braaf nootjes spelen is niets voor mij'
Portret: componist Wouter Snoei
- 30 De geboorte van Jezus in negen luiken
Willem Tanke over de sublieme kerstmuziek van Olivier Messiaen
- 36 'Minimal music moet niet alleen maar easy listening zijn'
Ere Lievonen speelt Perich, Ligeti en Kortekangas
- 40 Muziek onder censuur
Het indrukwekkende oeuvre van Zoltán Gárdonyi
- 44 Dagboek Orgelpark
Terugblik op afgelopen voorjaar

Kennisprogramma

Wetenschap in het Orgelpark

- 46 Josquin des Prez: de eerste Europese musicus
Colloquium rond de beroemdste componist van de 15de en 16de eeuw
- 52 Röntgen in het Orgelpark
Julius & Amanda: een dubbelportret in klank, woord en beeld
- 58 Het orgel: een muzikale tijdmachine
Cursus Orgelkunde krijgt vervolg in voorjaar 2017

Palet

Gemengde berichten van het Orgelpark

- 62 Hoe werkt dat?
Registreren
- 64 Poolse toestanden
Andreas Hildebrandt

Lezersservice

Informatie voor Gasten en (Gast)Vrienden

- 66 Het Orgelpark
Een podium met een missie
- 68 Concerten, muziekweekenden, cursussen...
Hoe duur is een kaartje en waar bestel ik dat?
- 70 Vooruitblik
Het Orgelpark in het voorjaar van 2017
- 72 Colofon
Adressen, auteurs, fotografen en copyright

Wat is er te doen in het Orgelpark?

Concertprogramma tot en met juni 2016

AUGUSTUS

Vrijdag 26 augustus 20.15 uur
€ 12,50/8,00
DANS: IMPROVISATIE
Katie Duck, dans
Jacob Lekkerkerker, orgel

Katie Duck en Jacob Lekkerkerker verzorgen deze week een improvisatieworkshop voor muziek- en dansstudenten in het Orgelpark. In dit concert presenteren ze de resultaten.

UITMARKT

Zaterdag 27 augustus 13.00 uur
Toegang gratis
Het Orgelpark is ook dit jaar één van de podia van de Uitmarkt. Zie te zijner tijd www.orgelpark.nl voor het volledige programma. Aanvangstijd is onder voorbehoud.

Zaterdag 27 augustus 20.15 uur
Toegang gratis
FILM: THE CAMERAMAN
Reitze Smits, orgel
In het kader van de Uitmarkt programmeren we traditiegetrouw een film met live geïmproviseerde muziek.

Buster Keaton (1895-1966)
- The Cameraman (1928)

Zondag 28 augustus 13.00 uur
Toegang gratis

SEPTEMBER

Zaterdag 10 september 20.15 uur
€ 15,00/9,00
ORGEL & ENSEMBLE: ODD PEARLS
Diederik Rijpstra, compositie, trompet en elektronica
Judith Steenbrink, viool
Esther van der Eijk, viool
Nadine Henrichs, altviool
Caroline Kang, cello
Tineke Steenbrink, orgels
Daniël Cross, percussie en elektronica

Judith Steenbrink (viool) en Tineke Steenbrink (orgel) werkten meer dan anderhalf jaar samen met Diederik Rijpstra (componist/ trompettist). Daaruit ontstond het programma *Odd Pearls* dat in september 2014 in het Orgelpark werd gepresenteerd. Het is gemaakt op basis van Facebook-likes, muzikale tweets van 140 seconden en YouTube-commentaren op stokoude Bachuitvoeringen. *Odd Pearls* is sinds de première in het Orgelpark overal in het land uitgevoerd; de uitvoering van vanavond is de ‘dernière’. Speciaal voor deze gelegenheid schreef Rijpstra een aantal nieuwe stukken. Hiervoor dook hij dieper dan ooit de barokmuziek in: het werd een zoektocht naar eeuwenoude stemmingen, improvisatietechnieken en uiteraard een beetje contrapunt.

Diederik Rijpstra (1982)
- Odd Pearls

Zondag 11 september 14.15 uur
€ 12,50/8,00
kinderen t/m 12 jaar € 3,00
FAMILIEVOORSTELLING: VOOR HET SLAPEN GAAN
Gerrie Meijers, orgel
Cecile Roovers, spel en zang
Andreas Denk, regie

Met muziek van Mussorgsky, Bach, Schubert en Britten maken Gerrie Meijers en Cecile Roovers een spannende, grappige en ontroerende voorstelling. Rode draad is een kinder-verhaal: ‘Kina gaat slapen. Maar dat lukt niet. Haar fantasie houdt haar wakker. Ze beleeft van alles in haar hoofd. Of in het echt? En is ze dan nooit bang?’

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 16 september 13.13 uur
€ 12,50/8,00
DRAAIORGEL: THE BUSY DRONE
Elk jaar brengen we op ons label Orgelpark-records een cd uit waarop een van de instrumenten van het Orgelpark te horen

is. Dit jaar kiezen we voor composities die de afgelopen jaren voor The Busy Drone geschreven zijn. Vanmiddag wordt deze cd gepresenteerd, met een glansrol voor het draaiorgel.

Zaterdag 17 september 20.15 uur
€15,00/9,00
PERFORMANCE, ORGELS & ELEKTRONICA
Armeno Alberts, geluidskunstenaar
Albert Van Der Weide, beeldend kunstenaar

Een voorstelling in zeven delen. Uit het interview met Albert Van Der Weide en Armeno Alberts elders in deze *Timbres*: ‘De mensen mogen op het puntje van hun stoel zitten, maar het moet geen muziek-theater worden. We zijn geen acteurs; het publiek kijkt naar mensen die iets doen.’

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 23 september 13.13 uur
€ 12,50/8,00
ORGEL & ENSEMBLE: FILMMUZIEK
Jeroen Koopman, orgel
Ivo van Gennip, trompet
Koperblazersensemble van het CVA
Jeroen Koopman en Ivo van Gennip verzorgen filmmuziekuitvoeringen: geheel in de stijl van Amerikaanse filmconcerten maken ze het programma niet van te voren bekend. Wel kunnen de uitvoerenden vast melden dat u de onvergetelijke melodieën hoort uit de films *Star Wars*, *Harry Potter*, *Westside Story*, *Once upon a time in the West* en *The Sound of Music*. Deze evergreens worden afgewisseld met ‘klassieke’ stukken die in de filmwereld veel gebruikt worden.

Zaterdag 24 september 14.15 uur
Toegang gratis
HET NIEUWE BAROKORGEL:
COLLOQUIUM
Hans Fidom
Inmiddels gaat het Nieuwe Barokorgel dat

het Orgelpark bouwt een nieuwe bouwphase in: rond de jaarwisseling zal het geheel opgebouwd zijn in de werkplaats van Elbertse Orgelmakers in Soest, om te testen of alles werkt zoals bedoeld. Vandaag geeft Hans Fidom een update over de stand van zaken: in augustus gaat de Japanse intonateur Munetaka Yokota aan het werk in Soest, wordt de orgelkast in de grondverf gezet en nemen we de laatste besluiten over de nieuwe indeling van de digitale speeltafel. Met veel foto’s én veel ruimte voor discussie en vragen.

Zondag 25 september 14.15 uur
€ 20,00/12,50
KOOR & ORGEL: THE CRUCIFIXION (STAINER)
Kamerkoor Maastricht o.l.v. Ludo Claesen
Mitch Raemaekers, tenor
David Townend, bas
Marcel Verheggen, orgel

The Crucifixion, de Engelstalige Passion van John Stainer, is in Engeland ongekend populair. De tekst van het werk, die het Bijbelse lijdensverhaal op de voet volgt, is samengesteld door de geestelijke William John Sparrow-Simpson.

Johan Stainer (1840-1901)
- The Crucifixion

FESTIVAL MIN OF MEER MINIMAL

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 30 september 13.13 uur
€ 15,00/9,00
ORGEL EN KLAVECIMBEL: MINIMAL MUSIC
Ere Lievonon, orgel en klavecimbel
Het Orgelpark opent het jaarlijkse Min of meer Minimal Festival met composities voor orgel- en klavecimbelsolo. Ere Lievonon brengt een uniek programma: composities

als Ligeti’s *Coulée* en Perichs *Dual Synthesis* worden vanwege hun complexiteit maar hoogst zelden live uitgevoerd.
Andrew Stiller (1946)
- Uit Metric Displacement and Shirabemono
Trope of The Well-Tempered Clavier
Praeludium I (klavecimbel, 1979)
Arvo Pärt (1935)
- Trivium (orgel, 1976)
György Ligeti (1923-2006)
- Etude II: Coulée (orgel, 1969)
Olli Kortekangas (1955)
- Sonata I (orgel, 1979)
Praelambulum
Coupé
Arrival
Tristan Perich (1982)
- Dual Synthesis (klavecimbel en elektronica, 2009/2011)

Vrijdag 30 september 20.15 uur
€ 15,00/9,00
CANTO OSTINATO: AUDIO VISUAL
Gwyneth Wentink, harp
Wouter Snoei, elektronica,
Sauer-orgel
Arnout Hulskamp, visuals
De wereldberoemde compositie *Canto Ostinato* van Simeon ten Holt is een vast bestanddeel van Festival Min of meer Minimal – zij het dat we *Canto* elk jaar in een andere gedaante presenteren: ditmaal een uitvoering voor geprepareerd Sauer-orgel, lichteffecten, harp en elektronica.

Simeon ten Holt (1923-2012)
- Canto Ostinato

OKTOBER

Zaterdag 1 oktober 20.15 uur
€ 15,00/9,00
MINIMAL MUSIC VOOR VIER ORGELS
Una Cintina, Gerben Gritter,
Matthias Havinga en Klaas Koelewijn, orgel
Steve Reich en Philip Glass, twee van de be-

langrijkste namen uit de Amerikaanse repeti-tieve muziek, staan centraal in dit programma met werk voor één, twee en vier orgels.
Steve Reich (1936)
- Piano Phase
- Clapping music
Philip Glass (1937)
- Mad Rush
PAUZE
Philip Glass
- Contrary Motion
Steve Reich
- Phase Patterns

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 7 oktober 13.13 uur
€ 15,00/9,00
ORGEL & MONDHARMONICA: IMPROVISATIE
Hermine Deurloo, mondharmonica
Jos van der Kooy, orgel
De wereldvermaarde mondharmonicaspeler Hermine Deurloo speelt voor het eerst in het Orgelpark. Samen met organist Jos van der Kooy.

Jos van der Kooy (1951) en
Hermine Deurloo (1966)
- Improvisaties

Zaterdag 8 oktober 20.15 uur
€ 15,00/9,00
JAZZ: ORGEL, SAX & PERCUSSIE
Simon Nabatov, Sauer-orgel,
Erard-vleugel
Luc Houtkamp, saxofoons
Martin Blume, percussie
Het Orgelpark verwelkomt een internati-onaal trio met de Russisch-Amerikaanse toetsenvirtuoos Simon Nabatov, Boy Edgar Prijs-winnaar Luc Houtkamp op saxofoons en slagwerker Martin Blume. Het trio werd opgericht in 2013 en speelde sindsdien op vele podia in heel Europa.

Simon Nabatov (1959)
Luc Houtkamp (1953)
Martin Blume (1956)
- Improvisaties en eigen composities

**SANDWICH
CONCERT**

Vrijdag 14 oktober 13.13 uur

€ 15,00/9,00
**ORGEL & KLAVECIMBEL:
16DE-EEUWS
Léon Berben, klavecimbel en
Van Straten-orgel**

Vanmiddag hoort u composities die vijf-
honderd jaar geleden geschreven hadden
kunnen zijn voor ons Van Straten-orgel.
Daarnaast herdenken we het 400-jarige
geboortejaar van Johann Jacob Froberger.
Een uitgelezen kans om het Van Straten-
orgel in al zijn glorie te beluisteren.

Klavecimbel
Johann Jacob Froberger (1616-1667)
- Toccata IV
- Lamentation
- Partita auf Die Mayerin
Van Straten-orgel
Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525-1594)
- Ricercata del Primo Tono
Antonio de Cabezón (1510-1566)
- Hosanna de la Missa de L'Homme armé
- Benedictus de la Missa de L'Homme armé
Adriaen Willaert (c. 1490-1562)
- Ricercar
Girolamo Frescobaldi (1583-1643)
- Capriccio sopra la Spagnoletta
Johann Jacob Froberger
- Toccata V
Antonio de Cabezón
- Canción glosada
- Un gay bergier
Buxheimer Orgelbuch
- Adieu mes tres belle
- Portugaler

Zaterdag 15 oktober 14.15 uur
Toegang gratis
JULIUS & AMANDA RÖNTGEN:

**COLLOQUIUM
Huib Ramaer en Jurjen Vis,
vertellers
Robbert Muuse, bariton
Micha van Weers, piano
Eva Stegeman, viool
Folke Nauta, piano
Harmen Trimp, orgel**

Onder de titel *Julius & Amanda Röntgen* pre-
senteert het Orgelpark een dubbelportret in
klank, woord en beeld over de veelzijdige en
vruchtbare carrière van de componist Julius
Röntgen (1855-1932), zijn ontmoeting in
Leipzig met de Zweedse topvioliste Amanda
Maier (1853-1894) en veertien gelukkige
huwelijksjaren in Amsterdam waaraan een
einde kwam door de vroegtijdige dood van
Amanda. Op het programma toelichtingen
en veel muziek, zoals het eerste werk dat
Julius Röntgen voor Amanda componeerde,
het *Adagio voor viool en orgel*, de *Sonate
voor viool en piano* van Amanda Maier zelf,
en *Zwiesgespräche* voor piano solo, een reeks
korte composities geschreven door Julius en
Amanda samen. Verder liederen van Julius
Röntgen: een selectie uit o.a. de *Chinesische
Lieder*, de *Amoreuse Liedekens* en liederen op
teksten van Nietzsche en Morgenstern.

**SANDWICH
CONCERT**

Vrijdag 21 oktober 13.13 uur

€ 15,00/9,00
**ORGEL & VIOOL: DUITSE
ROMANTIEK
Susanne Jaspers, viool
David Schlaffke, orgel**

Het SandwichConcert van vanmiddag staat
in het teken van de Duitse romantiek, met
een hoofdrol voor Max Reger, die dit jaar
een eeuw geleden overleed.

Max Reger (1873-1916)
- Uit Vier Tondichtungen nach Arnold
Böcklin
Der geigende Eremit (orgelbewerking
Klaus Uwe Ludwig)
Johann Sebastian Bach (1685-1750)

- Praeludium en Fuga in G grote terts
(uitgave Karl Straube)
Max Reger
- Präludium und Fuge in G grote terts
(op thema's van J.S. Bach; viool)
Josef Gabriel Rheinberger (1839-1901)
- Thema mit Veränderungen (viool en orgel)
Richard Wagner (1813-1883)
- Vorspiel zu Tristan und Isolde (orgelbe-
werking Alexander Wilhelm Gottschalg)
Josef Gabriel Rheinberger
- Suite in c kleine terts (viool en orgel)

Zaterdag 22 oktober 20.15 uur

€ 15,00/9,00
**ENSEMBLE & ORGEL: ROBERT ASHLEY
MAZE: Anne La Berge, fluit
en elektronica
Dario Calderone, contrabas
Gareth Davis, basklarinet
Reinier van Houdt, piano en
elektronica
Wiek Hijmans, elektrische gitaar
Yannis Kyriakides, computer en
elektronica
Jacob Lekkerkerker, orgel**

Het Orgelpark staat een avond lang stil bij
het werk van de Amerikaanse componist
Robert Ashley (1930-2014). Ensemble en
componist staan garant voor een bijzonder
avontuurlijk concert.

Robert Ashley (1930-2014)
- The Entrance
- The Park
- Tapdancing In The Sand
- In Memoriam John Smith
- White On White Trio 1
- Outcome Inevitable

**SANDWICH
CONCERT**

Vrijdag 28 oktober 13.13 uur

€ 15,00/9,00
**ORGEL & BARITON: FRANSE
ROMANTIEK
Louis-Noël Bestion de
Camboulas, orgel**

Etienne Bazola, bariton

Louis-Noël Bestion de Camboulas presenteert
een Frans programma met transcripties
van werken die oorspronkelijk voor orkest,
ensemble of piano en stem geschreven zijn.

Gabriel Fauré (1845-1924)
- Uit Suite Pelléas et Mélisande
L'Horizon Chimérique
Mandoline
Claude Debussy (1862-1918)
- Sarabande
- Andantino
Henri Duparc (1848-1933)
- L'invitation au voyage
Gabriel Pierné (1863-1937)
- En Barque
- Le Ciel accueille
Émile Paladilhe (1844-1926)
- Pastel
- Fantaisies

Zaterdag 29 oktober 20.15 uur

€ 15,00/9,00
**ENSEMBLE & ORGEL: DISTANT
VOICES
Spectra Ensemble o.l.v. Filip Rathé
Jan Vercruysse, fluit
Kris Deprey, klarinet
Luc Van Loo, piano
Frank Van Eycken, percussie
Pieter Jansen, viool
Bram Bossier, altviool
Jan Sciffer, cello
Gerben Gritter, orgel**

Het Vlaamse Spectra Ensemble is te gast
met een programma waarin 15de-eeuwse
muziek bewerkt is door hedendaagse
componisten. Organist Gerben Gritter
bespeelt het Van Straten-orgel.

Johannes Ockegem / Sir Harrison
Birtwistle (1934)
- Ut heremita solus (1969; ensemble)
Guillaume Dufay / Isabel Mundry (1963)
- Dufay-Bearbeitungen deel 1 (2003-2004;
ensemble)
Josquin des Prez / Thomas Smetryns (1977)
- Nieuw werk (ensemble)

Jacob Obrecht / Michael Finnissy (1946)
- Obrecht Motetten III (1989-1993; altviool)
Guillaume Dufay / Isabel Mundry (1963)
- Dufay-Bearbeitungen deel 2 (2003-2004;
ensemble)
PAUZE
Jacob Obrecht / Willem Boogman (1955)
- Distant Voices (2016, première; ensemble)
Guillaume Dufay / Isabel Mundry (1963)
- Dufay-Bearbeitungen deel 3 (2003-2004;
ensemble)
Josquin des Prez / Benjamin Van Esser (1979)
- Pulsatile (2016; ensemble en live
elektronica)

Zondag 30 oktober 14.15 uur

€ 20,00/12,50
**KOOR & ENSEMBLE: RONDON
AD WAMMES
Neon - Koor voor nieuwste muziek
o.l.v. Fokko Oldenhuis
Gonny van der Maten, orgel
Beate Loonstra, harp
Fredrike de Winter, slagwerk
Doris Hochscheid, cello**

Het Orgelpark gaf componist Ad Wammes
opdracht nieuw werk te componeren.
Vanmiddag gaat het in première, in een
programma met de titel *Ode on Celestial
Music*. Wammes' muziek wordt afge-
wisseld met werk van Ton de Leeuw en
Gerard Beljon.

Ad Wammes (1953)
- Play it cool (orgel)
- Riveder le stelle (koor en orgel)
Ton de Leeuw (1926-1996)
- Midare (marimba)
PAUZE
Ad Wammes
- [Nieuw werk in opdracht van het
Orgelpark] (harp en orgel)
Gerard Beljon (1952)
- Herschepping (koor en harp)
Ad Wammes
- The day that was (orgel en cello)
- Ode on Celestial Music (koor, orgel, harp
en slagwerk)

NOVEMBER

Woensdag 2 november 20.15 uur

€ 20,00/12,50
**KOOR: CAPPELLA AMSTERDAM -
ARVO PÄRT
Cappella Amsterdam o.l.v.
Daniel Reuss**

Vanavond wordt het vocale meesterwerk
Kanon Pokajanen van Arvo Pärt uitgevoerd
door Cappella Amsterdam. De tekst van deze
boetekanon uit de Russisch-orthodoxe kerk
gaat Pärt zeer aan het hart: 'Toen ik lang
geleden voor het eerst in aanraking kwam
met de traditie van de Russisch-Orthodoxe
Kerk stuitte ik op een tekst die grote indruk
op mij maakte, hoewel ik hem toen niet be-
greep. Het betrof de boetekanon. Sindsdien
heb ik deze verzen vaak herlezen, langzaam
en toegewijd zoekend naar hun betekenis.'
Door de teksten van eeuwen geleden op een
moderne manier toon te zetten, brengt Pärt
het meditatieve naar het hier en nu.

Arvo Pärt (1935)
- Kanon Pokajanen

**SANDWICH
CONCERT**

Vrijdag 4 november 13.13 uur

€ 15,00/9,00
**ORGELSOLO: REGER & VAN
OORTMERSSSEN
Studenten van het CVA**

Vorig jaar overleed organist Jacques van
Oortmerssen; hij was decennialang hoofd-
docent orgel aan het Conservatorium
van Amsterdam. Studenten brengen hem
vanmiddag een eerbetoon. Het tweede
deel van het concert wordt bepaald door
muziek van de honderd jaar geleden
overleden Max Reger.

Jacques van Oortmerssen (1950-2015)
- Five Choral preludes
- Nun ruhen alle Wälder
- Fata Morgana
Max Reger (1873-1916)
- Toccata en fuga in d kleine terts

52

- Praeludium in d kleine terts
- Fantasie und Fuge in d kleine terts

Zaterdag 5 november 20.15 uur

€ 15,00/9,00

COMPONISTENPORTRET: WOUTER SNOEI

Gwyneth Wentink, elektrische harp
Jelte Althuis, (contra)basklarinet
Matthias Havinga, orgel
Wouter Snoei, elektronica

Componist Wouter Snoei schreef in de afgelopen tien jaar een aantal stukken voor het Orgelpark. Vanavond hoort u een keuze uit zijn werk voor orgel, elektronica, (contra)basklarinet en harp. Snoei schreef in opdracht van het Orgelpark een nieuw werk voor orgel, basklarinet en elektronica.

Wouter Snoei (1977)

- Disintegration (tape, 2000)
- Organism (Van Straten-orgel en balgentreder, 2012)
- Pulse (elektronica, 2003)
- [Nieuw werk] (basklarinet, orgel en elektronica, 2016)

PAUZE

- Consequence (tape, 1998)
- Trio (elektrische harp en elektronica, 2014)
- Bij Heldere Hemel (Sauer-orgel en The Busy Drone, 2015/2016)
- IJsvogel (contrabasklarinet en elektronica, 2013)

Zondag 6 november 14.15 uur

€ 12,50/8,00

kinderen t/m 12 jaar € 3,00
FAMILIEVOORSTELLING:
DOOLHOOFD

Bob van der Linde, orgel
Kim Arnold, regie

Doolhoofd is een vernuftig muzikaal heldendrama van mythische proporties. Voor helden en heldinnen vanaf 6 jaar, die niet bang zijn om te verdwalen. Want aan verdwalen houd je de stoerste verhalen over! Waarschuwing: niet geschikt voor helikopterouders.

44

Donderdag 10 november
11.00-16.00 uur

Toegang gratis

MASTERCLASS: ZOLTÁN GÁRDONYI
Zsolt Gárdonyi, docent

De Hongaarse organist en componist Zsolt Gárdonyi geeft een masterclass voor conservatoriumstudenten over het werk van zijn vader Zoltán Gárdonyi (1906-1986). Elders in deze Timbres staat een achtergrondartikel over Gárdonyi en zijn muziek. Men kan de masterclass zowel actief als passief bijwonen. Meer informatie over de masterclass en aanmelden: info@orgelpark.nl.

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 11 november 13.13 uur

€ 15,00/9,00

ORGELSOLO: GÁRDONYI & GÁRDONYI

Zsolt Gárdonyi, orgel

De Hongaarse organist Zsolt Gárdonyi kreeg het componeren en spelen met de paplepel ingegoten. Hij speelt werken van zijn vader en zichzelf.

Zoltán Gárdonyi (1906-1986)

- Präludium: Ein feste Burg (1985)

Zsolt Gárdonyi (1946)

- Meditation: Erhalt uns, Herr, bei deinem

Wort (1990)

Zoltán Gárdonyi

- Partita Veni Creator Spiritus (1958)

Introduzione (Largo)

Thema (Lento)

I. Variazione (Moderato deciso)

II. Variazione (Andante)

III. Variazione (Allegro non troppo)

IV. Variazione (Quasi improvvisato)

Finale (Allegro maestoso)

Zsolt Gárdonyi

- Drei Orgelchoräle

Lobt Gott, den Herrn der Herrlichkeit

(2001)

Stille Nacht (2013)

In dir ist Freude (1975)

- Trois Hommages

22

Hommage à J. S. Bach (2000)

Hommage à F. Liszt (2001)

Hommage à M. Reger (2002)

- Mozart Changes (1995)

- Egatop (2010)

Hommage à Erroll Garner, Art Tatum

et Oscar Peterson

Zaterdag 12 november 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL, PERCUSSIE & GITAAR:
ROCK & POP

Yves Rechsteiner, orgel

Fred Maurin, elektrische gitaar

Henri-Charles Caget, percussie

Niet alleen klassieke muziek wordt voor orgel bewerkt. Vanavond hoort u klassiekers uit de pop- en rockmuziek. Het Franse trio met als aanjager de organist Yves Rechsteiner maakte een keuze uit nummers van Pink Floyd, King Crimson, Emerson Lake and Palmer en Yes.

Zondag 13 november 14.15 uur

€ 15,00/9,00

ENSEMBLE: ROND RUDOLPH
AGRICOLA

Super Librum o.l.v. Lodewijk van der Ree

Marian van der Heide, sopraan

Sander de Jong, tenor

Sarah Walder, vedel

Rene Genis, plectrumluit

Tomas Flegr, carillon en portatief

Catalina Vicens, orgel en portatief

Jankees Braaksma, blokfluit,

portatief en artistieke leiding

Ensemble Super Librum presenteert een programma rond de Groningse humanist Rudolph Agricola (1443-1485). Anke Brouwer, Peter Lunow en Jankees Braaksma schreven daarnaast nieuwe composities op teksten van Agricola voor het unieke Renaissance ensemble.

Rudolph Agricola (1443-1485)

- Vrucht en moet ic gaen dahin (blokfluit en orgel)

18

- Zart reyne vrugt (blokfluit, luit, vedel, portatief)

- Et trop penser (blokfluit, vedel, luit, portatief, carillon)

- De tous bien playne (luit en vedel)

Jankees Braaksma

- Vox resonans (zang, luit en blokfluit)

Anke Brouwer (1975)

- Epitaaf voor Eelste Meyma (zang, blokfluit, vedel, luit en carillon)

Peter Lunow

- Mijn Anna (zang, blokfluit, vedel, luit, carillon en middeleeuws orgel)

FESTIVAL: 7 x BUSTER KEATON

Als er iemand passie voor zijn vak had, dan was het filmkomiek Buster Keaton wel. ‘Wanneer ik lach, lacht het publiek niet’, vond hij, en dus werd een uitgestreken gezicht zijn handelsmerk. Gemakkelijk scoren wilde hij al evenmin: uitglijden over banenschillen en taarten in andermans gezicht smijten was er voor hem niet bij. Integendeel, Keaton haalde elke film weer halsbrekende toeren uit om de kijker aan het lachen te maken. Dit weekend toont het Orgelpark niet minder dan zeven films van de grote meester, steeds voorzien van live filmmuziek. Zie ook het artikel over Buster Keaton elders in deze *Timbres*.

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 18 november 13.13 uur

€ 15,00/9,00

THE GENERAL
Studenten van de Musikhochschule

uit Saarbrücken

Jörg Abbing, orgel

Buster Keaton (1895-1966)

- The General (1926)

Vrijdag 18 november 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ONE WEEK & SEVEN CHANCES
Jörg Abbing, orgel en piano

46

Matteo Mijderwijk, orgel

Buster Keaton (1895-1966)

- One week (1920; Mijderwijk)

- Seven Chances (1925; Abbing)

Zaterdag 19 november 16.00 uur

€ 15,00/9,00

THE CAMERAMAN

Reitze Smits, orgel

Buster Keaton (1895-1966)

- The Cameraman (1928)

Zaterdag 19 november 20.15 uur

€ 15,00/9,00

SHERLOCK, THE PLAYHOUSE & THE GARAGE

Franz Danksagmüller, orgel, live

elektronica, Gulliphon

Anna Ludwikowska, Fabian

Luchterhandt, orgel en piano

Buster Keaton (1895-1966)

- Sherlock (1924)

PAUZE

Buster Keaton

- The Playhouse (1921)

- The Garage (1920)

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 25 november 13.13 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL: BAROK & FRANSE
ROMANTIEK

Marcin Augustyn, orgel

Het Orgelpark schonk het Van Leeuwen-orgel aan de muziekschool van de Poolse stad Nowy-Targ. De toekomstige vaste bespeler van ‘ons oude orgel’ verkent de instrumenten van het Orgelpark.

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

- Praeludium en fuga in Es grote terts

Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788)

- Sonata in g kleine terts

Allegro moderato

Adagio

Allegro

40

César Franck (1822-1890)

- Fantaisie in C grote terts

Alexandre Guilmant (1837-1911)

- Finale uit de Sonata in d kleine terts

SIGFRID KARG-ELERT

Zaterdag 26 november 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL, PIANO & BARITON:
KARG-ELERT

Willem de Vries, bariton

Leo van Doeselaar, orgel en piano

In het eerste deel van het tweeluik rond Sigfrid Karg-Elert belichten we solowerken voor orgel en bijzondere composities voor orgel, piano en bariton.

Sigfrid Karg-Elert (1877-1933)

- Music for organ

- Stimmen der Nacht

- Vals Mignonne

- Rondo alla Campanella

- Drei Choral-Improvisationen

Zondag 27 november 14.15 uur

€ 20,00/12,50

KOOR, ENSEMBLE & HARMONIUM:
KARG-ELERT

Studium Chorale o.l.v. Hans

Leenders

Lei Wang, viool

Tanja van der Kooij, hobo

Marcel Verheggen, orgel

Dirk Luijmes, harmonium en piano

In het tweede concert gewijd aan de muziek van Sigfrid Karg-Elert hoort u werken voor koor en ensemble. De vocale werken worden afgewisseld met werken voor harmonium.

Sigfrid Karg-Elert (1877-1933)

- Passionskanzone Die Grablegung Christi

(sopraan, koor, hobo en orgel)

- Fernsicht vor dem Regen (harmonium)

- Totentanz (harmonium)

- Wir danken dir, Herr Jesu Christ (koor)

- La source mystique (harmonium)

- A la Burla (harmonium)

12

22

36

26

58

40

- Benedictus (solisten, koor, viool, piano en orgel)

PAUZE

- Vom Himmel hoch (sopraan, koor, viool en orgel)

- Wolken über See (harmonium)

- Vier Chorlieder (koor)

- Vorüber (harmonium)

- Näher, mein Gott, zu Dir (solisten, koor, viool en orgel)

DECEMBER

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 2 december 13.13 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL & BASKLARINET

Jelte Althuis, basklarinet en bassethoorn

Henny Heikens, orgel

Vanmiddag een gemêleerd programma met basklarinet en orgel. Ron Ford schreef nieuw werk en Jelte Althuis arrangeerde bestaande klassiekers.

Roderik de Man (1941)

- Con toda el Alma (basklarinet en orgel)

Ron Ford (1959)

- [Nieuw werk in opdracht van het Orgelpark] (basklarinet en orgel)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

- Sonate für Violoncello und cembalo (bassethoorn en orgel)

Adagio

Allegro ma non tanto

Andante

Allegro moderato

César Franck (1822-1890)

- Prelude, Fugue et Variation (bassethoorn en orgel)

Eric Dolphy (1928-1964)

- God bless the Child (basklarinet en orgel)

Wouter Snoei (1977)

- [Werk voor orgel, basklarinet en elektronica]

Wim de Ruiter (1943)

- Allons-Y (basklarinet en orgel)

Zaterdag 3 december 14.15 uur

Toegang gratis

COLLOQUIUM: JOSQUIN DES PREZ

Willem Elders, lezing

Willem Mook, luit

Manfred Novak, orgel

Eén van de grootste componisten uit de geschiedenis van de Lage Landen is zonder twijfel Josquin des Prez (ca. 1450-1521): zijn composities zijn in hun genialiteit vergelijkbaar met die van de twee eeuwen jongere Johann Sebastian Bach. Josquins werken zijn inmiddels verschenen in een kritische uitgave, verzorgd door de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis (KVNМ). In samenwerking met de KVNМ presenteert het Orgelpark vanmiddag een colloquium rond Josquin: op het programma lezingen door Willem Elders – de uitgever van de KVNМ-editie, Willem Mook en Manfred Novak, over het op toetsinstrumenten spelen van composities als die van Josquin. Dergelijke ‘intavolaties’ waren destijds de gewoonste zaak van de wereld. Willem Mook en Manfred Novak illustreren hun betogen uitgebreid met muziek; Novak zal daarbij het Van Straten-orgel bespelen.

Zaterdag 3 december 20.15 uur

€ 20,00/12,50

VOCAAL: CAPPELLA PRATENSIS

ZINGT JOSQUIN

Cappella Pratensis o.l.v.

Stratton Bull

Eén van de grootste componisten uit de geschiedenis van de Lage Landen is zonder twijfel Josquin des Prez (ca. 1450-1521): zijn composities zijn in hun genialiteit vergelijkbaar met die van de twee eeuwen jongere Johann Sebastian Bach. Vandaag vindt om 14.15 uur een colloquium rond zijn werk plaats; vanavond presenteert Cappella Pratensis een selectie uit Josquins vocale werk.

SANDWICH
CONCERT

Vrijdag 9 december 13.13 uur

€ 15,00/9,00

DUO ORGEL & PIANO: FRANSE

ROMANTIEK

Tobias Borsboom, piano

Petra Veenswijk, orgel

Er is niet veel muziek geschreven voor de combinatie orgel en piano. De instrumenten en de akoestiek van het Orgelpark lenen zich er echter voortreffelijk voor. Vandaar dit programma, samengesteld door Tobias Borsboom en Petra Veenswijk.

César Franck (1822-1890)

- Prélude, Fugue et Variation (orgel en piano)

Claude Debussy (1862-1918)

- Deux préludes (piano)

Feux d’Artifice

La Cathédrale engloutie

Marcel Dupré (1886-1971)

- Variations on two themes (orgel en piano)

Jean Langlais (1907-1991)

- Feux d’Artifice (orgel)

Marcel Dupré

- Ballade (orgel en piano)

Zaterdag 10 december 20.15 uur

€ 15,00/9,00

MATTEO MIJDERWIJK & TRIO

Matteo Mijderwijk, orgels en

Fender-Rhodes-piano

De jonge organist en pianist Matteo Mijderwijk stelt het programma van vanavond op volledig eigen wijze samen. Vóór de pauze klinken er composities en avontuurlijke improvisaties voor orgel, basklarinet en percussie. Na de pauze hoort u een set waaraan tevens twee dansers meewerken. Zie www.orgelpark.nl voor meer informatie over de andere musici en de dansers.

KERSTCONCERTEN

Woensdag 14 december 20.15 uur

€ 15,00/9,00

BAROKENSEMBLE:

NAPOLITAANSE KERST

Ensemble Odyssee

Jenny Högström, sopraan

In het eerste van een serie van vier concerten voor de kersttijd presenteert het Orgelpark Natale Napoletano. Het programma bevat liturgische muziek van de Napolitaanse componist Gaetano Veneziano, geschreven voor eerste kerstdag. Het programma wordt verder ingekleurd met Napolitaanse kerstmuziek van Cristofaro Caresana. Vocale composities worden afgewisseld met feestelijke instrumentale sinfonia’s.

Gaetano Veneziano (1656-1716)

- Notturmo secondo, lezione prima (sopraan en orkest)

Cristofaro Caresana (ca.1640-1709)

- Notturmo secondo, lezione seconda (sopraan en orkest)

Alessandro Scarlatti (1660-1725)

- Sinfonia prima di concerto grosso con due flauti

Allegro, Adagio, Allegro, Adagio, Allegro

Cristofaro Caresana

- Notturmo primo, lezione prima (sopraan en orkest)

Antonio Farina (ca. 1675)

- Sovra carro stellato (sopraan en orkest)

PAUZE

Alessandro Scarlatti

- Sinfonia quarta

Allegro, Adagio, Allegro, Adagio, Allegro

Francesco Provenzale (1624-1704)

- Sui palchi delle stelle (sopraan en orkest)

Gaetano Veneziano

- Sonata voor twee blokfluiten, twee violen en basso continuo

- Notturmo primo, lezione terza (sopraan en orkest)

Vrijdag 16 december 20.15 uur

€ 15,00/9,00

RALPH VAN RAAT; MESSIAEN:

VINGT REGARDS

Ralph van Raat, piano

Meesterpianist Ralph van Raat speelt het ontroerende *Vingt regards sur l’enfant-Jésus* van Olivier Messiaen

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Vingt regards sur l’enfant-Jésus (1944)

Regard du Père

Regard de l’étoile

L’échange

Regard de la Vierge

Regard du Fils sur le Fils

Par Lui tout a été fait

Regard de la Croix

Regard des hauteurs

Regard du temps

Regard de l’Esprit de joie

PAUZE

Première communion de la Vierge

La parole toute-puissante

Noël

Regard des Anges

Le baiser de l’Enfant-Jésus

Regard des prophètes, des bergers et

des Mages

Regard du silence

Regard de l’Onction terrible

Je dors, mais mon cœur veille

Regard de l’Eglise d’amour

Zaterdag 17 december 20.15 uur

€ 15,00/9,00

WILLEM TANKE; MESSIAEN:

LA NATIVITÉ

Willem Tanke, orgel

Ook voor orgel schreef Olivier Messiaen kerstmuziek: *La Nativité du Seigneur*. Elders in deze *Timbres* uitvoerige achtergrondinformatie van organist Willem Tanke.

Olivier Messiaen (1908-1992)

- La Nativité du Seigneur

La vierge et l’enfant

Les bergers

Desseins éternels

Le verbe

Les Enfants de Dieu

Les Anges

Jésus accepte la souffrance

Les mages

Dieu parmi nous

Zondag 18 december 14.15 uur

Zondag 18 december 17.00 uur

€ 20,00/12,50

BRITTEN: A CEREMONY OF CAROLS

Nieuw Amsterdams Kinderkoor

o.l.v. Eline Welle

Matthias Havinga, orgel en piano

Miriam Overlach, harp

Traditiegetrouw programmeert het

Orgelpark rond Kerst *A Ceremony of Carols*

van Benjamin Britten. Het programma

wordt gecompleteerd door Engelse en

Franse kerstmuziek uit de zoste eeuw.

Francis Poulenc (1899-1963)

- Litanies à la vierge noire

Claude Debussy (1862-1918)

- Noël des enfants qui n’ont plus de maison

Benjamin Britten (1913-1976)

- A Ceremony of Carols

De kunst van de gelijktijdigheid

Albert Van Der Weide en Armeno Alberts in het Orgelpark

Albert Van Der Weide is een kunstenaar met een uitzonderlijke loopbaan. Begonnen in performance werd hij bestuurder van gerenommeerde opleidingen. Sinds 2009 wijdt hij zich weer volledig aan de kunst. Met componist, geluidskunstenaar en radiomaker Armeno Alberts geeft hij op 17 september een concert in het Orgelpark. Daarmee zetten de twee na jaren hun reeks samenwerkingen voort.

Auteur

René van Peer is muziekjournalist. Hij is onder meer bekend van VPRO-programma's als Café Sonore; hij schrijft programmatoelichtingen voor het Muziekgebouw aan 't IJ en verzorgt inleidingen bij het Holland Festival.

'Toen we voor het eerst sinds twintig jaar weer bij elkaar gingen zitten, werkte het als vanouds. We merken dat we elkaar perfect aanvoelen'

‘Alle macht aan de kunst’, zo luidt de tekst op een vlag ontworpen door Albert Van Der Weide. Zo’n vlag moet aan de gevel van elke Nederlandse culturele instelling wapperen – daar is hij stellig van overtuigd. Om die overtuiging kracht bij te zetten, heeft hij de vlag breed en zijd rondgestuurd. Naar musea, concertzalen, kunstvakopleidingen. ‘Geen enkele reactie’, zegt hij hoofdschuddend. ‘Je zou toch verwachten dat ze die spreuk hoog in het vaandel hebben staan, dat ze daarvoor uit willen komen. Blijkbaar niet. Blijkbaar zijn er mensen die onmiddellijk in de gordijnen schieten als ze met die spreuk geconfronteerd worden.’

Aanwezigheid = kunst

Een ding mag duidelijk zijn. Albert Van Der Weide maakt zijn aanwezigheid graag kenbaar. Een onontbeerlijke eigenschap voor een performancekunstenaar. Zijn aanwezigheid is zijn kunst. Maar hij verstaat ook de kunst zichzelf niet op te dringen. Dat blijkt in de Arnhemse galerie VM23, waar we hebben afgesproken. Daar is een selectie van zijn beeldende werk te zien, naast werk van twee kunstenaars die hij heeft uitgenodigd om met hem te exposeren. Een van die twee is Armeno Alberts, die voor de kelder van het gebouw een elektronische compositie gemaakt heeft. Hij heeft de frequenties van zijn compositie afgestemd op de overdadige akoestiek van de ruimte. Hoog snerpande klanken en weidse bassen hangen als wolken in de ruimte, verdichten zich, worden transparant, veranderen met elke beweging die je maakt. Van Der Weide heeft de belichting ontworpen: tl-buizen die gemonteerd zijn op elk van de vier luidsprekers en de kelder tot in alle hoeken in een koel schijnsel zetten.

Portretten

Het meest opvallend in de expositie van Van Der Weide zijn grote portretten van mensen uit India, Indonesië en Nederland, steeds een persoon per foto. Die houdt een doorschijnende doek met een gestileerde afbeelding van een stralende ster voor het lichaam. Titel van deze serie is ‘Stars’, heel toepasselijk en zonder enige opsmuk. De titel verwijst naar de afbeelding op het doek, maar evenzeer naar de geportretteerde individuen, door Van Der Weide uit de anonimiteit gehaald.

Betrokkenheid

Betrokkenheid is een sleutelwoord in het werk van Van Der Weide. Het lag ook ten grondslag aan zijn beslissing om zich na twaalf jaar bestuursfuncties aan instellingen als de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam en Academie Minerva in Groningen weer volledig te richten op het maken van kunst. ‘Het zijn enorm intensieve jaren geweest, maar ik realiseerde me dat er nog het een en ander te doen viel in mijn eigen beroep. Het was een kwestie van innerlijke noodzaak. Ik heb lijstjes gemaakt met dingen die ik wilde gaan doen. Een daarvan was werken met een andere discipline. Ik heb sindsdien twee producties gedaan met Introdans, maar ik wilde per se ook weer werken met Armeno. We kennen elkaar al vanaf eind jaren ’70. Als componist heeft Armeno grote interesse in beeldende kunst, en zelf heb ik belangstelling voor muziek. Uitwisselingen van gedachten en ideeën gaan op volkomen natuurlijke wijze over en weer.’

Samenwerking

Ze ontmoetten elkaar voor het eerst toen Alberts piano en compositie studeerde aan het conservatorium in Arnhem. Voor een festival dat Van Der Weide in die stad organiseerde, liet hij Alberts als een van de studenten van de afdeling compositie de muziek verzorgen. Ze bleven elkaar tegenkomen bij culturele manifestaties in de stad, en toen Introdans Van Der Weide in 1982 benaderde om een ballet te maken, vroeg hij Alberts om daar de muziek bij te verzorgen. Alberts, die ook gestudeerd had aan het Instituut voor Sonologie in Utrecht, maakte een soundtrack gebaseerd op de geluiden van ademhaling en hartslag. *Het Verlangen*, bedacht voor vier dansers en een spiegel, was een locatievoorstelling die plaats vond in tuinen en foyers. Ook voor een volgende productie van Introdans, *Het Lachen*, werkten Alberts en Van Der Weide samen. En opnieuw was het een voorstelling voor specifieke locaties, in dit geval pretparken en psychiatrische inrichtingen.

Orgelpark

‘Dat is ook de opzet van het concert in het Orgelpark’, aldus Van Der Weide. ‘We maken de voorstelling in het Orgelpark, vóór het Orgelpark. Na een laatste samenwerking in uitkijktoren Belvédère

in het Arnhemse park Sonsbeek waar ik multidisciplinaire exposities organiseerde, hadden Armeno en ik al heel lang niets meer samen gedaan. We kregen het allebei druk met andere zaken. Ik vervulde directeursfuncties, Armeno ging leiding geven aan het Centrum voor Elektronische Muziek en werd radiomaker bij de VPRO. Toen we voor het eerst sinds twintig jaar weer bij elkaar gingen zitten, werkte het als vanouds. We merken dat we elkaar perfect aanvoelen. De een is niet ondergeschikt aan de ander. We respecteren de eigenheid van elkaars inbreng.’

Zeven delen

De twee bereiden zich voor op het concert met een aantal sessies ter plekke. Daaruit is een vorm gedestilleerd van een performance die uit zeven delen zal bestaan. Het is een getal waar je veel kanten mee op kunt. De eerste associatie die zich aandient is die van de dagen in de week. ‘Het is een methode geweest om die sessies structuur te ge-

ven’, zegt Van Der Weide. ‘Maar het stelt je meteen voor problemen. Wat doe je met een maandag? Hoe geef je dat vorm in een presentatie van muziek en performance? Ik heb allerlei attributen bij me waar ik uit kan kiezen om een actie mee uit te voeren. Karton, ping-pongballen, doeken, staafjes. Ik vouw een grote doek uit op de vloer. Armeno gaat van orgel naar orgel, en speelt wat. En steeds vragen we elkaar: hoe klinkt het, hoe ziet het eruit? Zo ontwikkelen we iets voor de zeven dagen, die ieder ongeveer tien minuten in beslag nemen.’

Elke dag een tafel

‘Het getal zeven heeft ook een christelijke lading’, vult Alberts aan. ‘Denk aan de zeven hoofdzonden, de zeven deugden. Een vergelijking met de Wagneriaans omvangrijke operacyclus *Licht / Die Sieben Tage der Woche* van Karlheinz Stockhausen ligt voor de hand, maar wat wij doen staat daar los van. Het zijn zeven autonome delen met overbruggingen. Elke dag heeft een eigen tafel met objecten, die Albert

gebruikt voor een performance of om een beeld op te bouwen. Ik kan voor elke dag een ander orgel bespelen. Ik stel me zo voor dat ik een harmonium uitbreid met elektronische apparatuur die uitgestald staat op klaptafeltjes naast het instrument. Dan wordt het spelen heel fysiek, en zit ik te zwoegen als een bouwvakker.’

Muziek en schouwspel

Van Der Weide: ‘Het is muziek, maar het moet ook een schouwspel zijn. Armeno houdt me steeds voor dat het best mag boeien. De mensen mogen op het puntje van hun stoel zitten. Maar het moet geen muziektheater worden. We zijn geen acteurs. Het publiek kijkt naar mensen die iets doen.’

Dat sluit heel direct aan bij het werk van Van Der Weide als performancekunstenaar, waarin alles draait om fysieke aanwezigheid. ‘Alles wat je in performance uitvoert, komt uit jezelf’, zegt hij. ‘Alles vindt plaats in tijd en ruimte. Ter plekke en terstond. In de voorstelling

Lines van Introdans uit 2013 werden tekeningen die ik live maakte geprojecteerd op het achterdoek. Ik wil dat niet van tevoren filmen. Doordat ik zelf op het toneel zit, ontstaat er vanzelf een parallel tussen de dans het totstandkomen van de tekeningen. Het zijn twee disciplines die gelijktijdig waargenomen worden, en als door een mirakel met elkaar te maken hebben. De toeschouwer moet het gevoel krijgen dat het meer is dan een toevallige samenloop. De sessies die we in het Orgelpark houden, zijn bedoeld om dingen bij elkaar te laten komen. Dat doen we niet door middel van theoretische exercities, maar door uit te proberen. Als de toeschouwers het verband weten te leggen tussen onze handelingen, is dat een belangrijk aandeel in het creatieve proces. Dát is de macht van de kunst. Daar is nog geen enkele oorlog om begonnen.’

Vallen als tweede natuur

Buster Keaton: tijdloos en visueel komisch genie

Als er iemand passie voor zijn vak had, dan was het filmkomiek Buster Keaton wel. 'Wanneer ik lach, lacht het publiek niet', vond hij, en dus werd een uitgestreken gezicht zijn handelsmerk. Gemakkelijk scoren wilde hij al evenmin: uitglijden over banenschillen en taarten in andermans gezicht smijten was er voor hem niet bij. Integendeel, Keaton haalde elke film weer halsbrekende toeren uit om de kijker aan het lachen te maken. Tijdens het Keaton-weekend van 18 en 19 november zal hij dat in het Orgelpark ongetwijfeld opnieuw doen: in drie concerten staan evenzoveel films van zijn hand centraal.

Auteur

Onder de naam Linda Roos & Media schrijft, redigeert en vertaalt Linda Roos op de gebieden van cultuur, zorg en educatie.

Levende speelbal

Buster Keaton wordt op 4 oktober 1895 geboren als Joseph Frank Keaton in een vaudeville familie. Zijn ouders treden op en zijn altijd op reis; de kleine Joseph gaat als vanzelfsprekend met hen mee. Op driejarige leeftijd wordt hij – letterlijk – onderdeel van de show. Vanaf dat moment is hij een levende speelbal. Keaton wordt tegen decorstukken aangegooid of zelfs in het publiek gelanceerd. Toch bezeert hij zich nooit – zo beweert althans de legende. Vallen wordt voor hem een tweede natuur, waardoor hij al gauw als Buster (durfal) Keaton door het leven gaat.

In 1917, inmiddels 21 jaar oud, besluit Keaton dat het tijd is de wijde wereld in te trekken. Al gauw ontmoet hij een aantal mensen die zijn liefde voor vaudeville en optreden delen. Komiek Roscoe 'Fatty' Arbuckle en filmstudiobaas Joseph M. Schenk laten hem kennismaken met het medium film.

Arbuckle is onder de indruk van Keaton's creatieve stunts en briljante ideeën en samen besluit het duo films te gaan maken. Keaton is eerst co-acteur en gagman, maar het duurt niet lang voor hij Arbuckle's rechterhand wordt. Als Arbuckle in 1920 van Paramount Pictures een megacontract aangeboden krijgt, geeft Schenk Keaton de mogelijkheid om zijn eigen producties te maken in zijn eigen studio: de Buster Keaton Studio.

De weg naar succes: improvisatie en halsbrekende toeren

Dit is de aanloop naar een adembenemende carrière. De eerste film die Keaton onder eigen naam maakt is *One Week* (1920): dé hit van 1920 en daarmee een geweldige binnenkomer voor zijn filmstudio. *One Week* gaat over een pasgetrouwd stel dat een 'build-it-yourself'-pakket krijgt om hun eigen huis te bouwen. Uiteraard gaat dit niet

zonder slag of stoot; Keaton stunt erop los. In 2008 wordt *One Week* geselecteerd door het Library of Congress. De film valt sindsdien onder de voorwaarden van de National Film Preservation Act. Het betekent dat *One Week* officieel van blijvende culturele, historische en esthetische betekenis wordt geacht voor de Amerikaanse cultuur en dus voor altijd bewaard zal worden.

Naarmate Keaton succesvoller wordt, krijgt hij het drukker. Hoewel hij meestal zonder kleerscheuren van zijn gewaagde toeren afkomt, gaat het ook wel eens mis. Zo breekt hij tijdens het filmen van *One Week* een voet. Intussen blijft hij keihard werken. Terwijl zijn voet nog aan het herstellen is, staat hij op de set van zijn volgende film: *The Playhouse* (1921).

Niet alleen zijn werkethiek klinkt sommigen als ongezond in oren, ook zijn reputatie als waaghals schrikt veel collega-acteurs af. Keaton vindt het cruciaal dat zijn grappen 'echt' zijn. Improvisatie speelt hierbij de boventoon. Een goed begin en een sterk eind is alles wat hij nodig heeft voor zijn films; de rest vult zich als vanzelf aan. Keaton doet alle stunts zelf en wil deze het liefst in één shot schieten. Lukt het niet? Dan kun je de grap volgens hem beter schrappen.

Wake-up call

Zijn vrouw, Natalie, die hij ontmoette toen hij net het filmwereldje indook, vindt zijn onverschrokken werkhouding allesbehalve leuk. Met haar heeft Keaton twee zoons. Natalie accepteert niet dat hij zo vaak van huis is en heeft niets met Keatons relatief simpele levensstijl. Ze bevinden zich op dat moment in dezelfde kringen als Charlie Chaplin en Harold Lloyd, de filmkomeiken waarmee Keaton vaak in één adem genoemd wordt. Natalie wil leven zoals deze beroemdheden.

Toch is dit voor Keaton niet zo makkelijk. Hoewel hij naast ingenieus komiek ook schrijver, regisseur en editor is, laat hij op het zakelijk vlak nogal wat steken vallen. Waar Chaplin en Lloyd zich tijdens hun loopbaan op een gegeven moment miljonair kunnen noemen, wordt Keaton van zijn films nooit echt rijk.

In 1926 begint hij aan zijn grootste project ooit: *The General*. He-las wordt dit een – voor Keaton onverwachte – flop. Financieel had hij hier uiteraard geen rekening mee gehouden. In 1928 verbreekt Schenk hun samenwerking. Dit lijkt voor Keaton een wake-up call: hij besluit datzelfde jaar nog een contract te tekenen bij MGM. Dit betekent een grote ommekeer in zijn filmcarrière. Opeens begint Keaton te verdienen (zo'n 3.000 dollar per week); in ruil daarvoor is hij echter al zijn creatieve vrijheid kwijt. Films maken zal voor Keaton nooit meer hetzelfde zijn.

Vallen en weer opstaan

Dan gaat het bergafwaarts met de ster van de zwijgende film: doordat Keaton zichzelf nauwelijks nog met het creatieve proces van films mag bemoeien, ontwikkelt hij een drankprobleem. Als klap op

Links op bladzijde 20 en hiernaast: twee beelden uit de film The General

de vuurpijl gaat Natalie definitief bij hem weg en wordt hij ontslagen. Nog geen veertig jaar oud raakt Keaton zijn dieptepunt.

Toch krabbelt hij weer op. Hij krijgt een nieuw contract bij MGM (ditmaal voor 100 dollar per week, als gagman) en hij wordt verliefd op danseres Eleanor Norris. Hoewel hij nooit helemaal meer de oude wordt en groot succes uitblijft, ontvangt hij in 1965 alsnog een ere-Oscar voor zijn gehele oeuvre. Volgens Keaton, bij de uitreiking zichtbaar aangedaan door dit gebaar, 'dertig jaar te laat'.

Op 1 februari 1966 overlijdt Keaton aan de gevolgen van longkanker. Tien jaar na zijn dood roept het American Film Institute *The General* uit tot één van de vijftig beste films ooit.

Keaton: een visuele en komische inspiratie

De invloed van Buster Keaton blijft voelbaar in de filmwereld. Zo speelt Wes Anderson net als de filmkomiek graag met geometrie in zijn films, doet het uitdrukkingsloze gelaat van Bill Murray sterk denken aan Keatons uitgestreken gezicht en lijken de stunts van Jackie Chan geïnspireerd op de toeren van de komische waaghals.

Wat was er zo kenmerkend aan Keatons werk?

Keaton was een visuele storyteller. In de tijd van de zwijgende film vertelden veel filmmakers hun verhaal met behulp van talloze tussentitels. Keaton vond dat echter te veel afleiden. Hij liet de kijker liever focussen op lichaamstaal, mime en actie. Wanneer de kijker zich niet kan focussen op tekst en er enkel gewerkt wordt met visuele grappen, is het van uitiem belang waar de camera staat. Een visuele gag werkt alleen als die op de juiste manier in beeld wordt gebracht. Daarnaast laat Keaton zich bewust beperken door het rechthoekige kader waarin hij werkt. Volgens Keaton werkt komedie alleen binnen deze vorm.

Doordat Keaton vooral voor het visuele aspect kiest, werkt zijn humor ook in onze tijd nog altijd goed. Zijn grappen zijn tijdloos, zijn stunts ongelofelijk. Het geniale geklus in *One Week*, de droge humor in *Cops* en de adembenemende stunts in *The General*: Buster Keaton blijft een tijdloos visueel komisch genie.

Onterecht onbemind maakt onterecht onbekend

Orgelparkweekend rond componist Sigfrid Karg-Elert

De muziek van de vroeg 20ste-eeuwse componist Sigfrid Karg-Elert wordt maar zelden live uitgevoerd. Toch was Karg-Elert in zijn eigen tijd populair, vooral buiten zijn geboorteland. Hij werd door sommigen zelfs gezien als de redder van de orgelmuziek. In het Orgelpark staat hij in het weekend van 26 en 27 november centraal in twee concerten. Bij het eerste concert ligt het accent op orgelwerken en muziek voor orgel, piano en bariton; bij het tweede concert stellen we scherp op Karg-Elerts koor- en harmoniummuziek. Wie was deze opmerkelijke componist?

De Duitse componist Sigfrid Karg-Elert (1877-1933) werd geboren als jongste van de twaalf kinderen van Johann Karg en zijn vrouw Marie, geboren Ehlert. Het gezin was erg arm en verhuisde vaak, maar dankzij zijn goede jongensstem werd Sigfrid al op jonge leeftijd aangenomen als zanger in het koor van de St.-Johanneskerk in Leipzig, waar cantor Bruno Röthig zich over hem ontfermde. Van hem kreeg de jonge Sigfrid ook zijn eerste pianolessen en in het koor raakte hij in de ban van muzieknotatie. Niet veel later waagde hij zich aan zijn eerste composities. Zijn talent bleef niet onopgemerkt en al gauw kon hij, met financiële hulp van Röthig, wat lessen gaan volgen aan het conservatorium. Hij stortte zich vol overgave op zijn studie in muziektheorie en compositie, maar bekwaamde zich daarnaast ook in

fluit, hobo en klarinet. Helaas werd hij in 1893 op zestienjarige leeftijd afgewezen voor een pianostudie aan het Conservatorium van Leipzig.

Dorpsorkestje

Daarna stond Sigfrid er alleen voor. Hij probeerde zijn geld te verdienen met allerlei baantjes – hij speelde onder andere een tijdje hobo en altviool in een slecht dorpsorkestje. Het werk dat hij in die tijd schreef doet wat denken aan Elgars werk uit diens ‘Sturm-und-Drang-periode’. Incidentele klusjes als pianist verbreedden Sigfrids muzikale blikveld. Ook de tripjes naar Leipzig die hij op zijn vrije dagen maakte, waren van grote invloed op zijn werk. Hij bezocht daar verschillende muziekfestivals en opera’s en in 1896 leerde hij er componist Emil

Auteur

Heleen van de Leur volgde de bachelor muziekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en rondde daar ook het honoursprogramma van de Faculteit der Geesteswetenschappen af. Momenteel volgt ze de researchmaster Arts and Culture: Art Studies aan de UvA.

Eén van de orgels die Karg-Elert tijdens zijn tournee door Amerika bespeelde was het enorme instrument in de Wanamaker Store in Philadelphia; het publiek daar kende de Franse meester Marcel Dupré inmiddels goed, en omgekeerd was Dupré (foto) zeer enthousiast over het instrument. De verwachtingen waren dus hoog. Of het daardoor kwam of niet is niet overgeleverd, maar feit is dat Karg-Elert bij het begin van zijn concertvoorbereiding zo schrok van het geruis van de windvoorziening dat hij de nachtwachter de stroom liet uitschakelen. Karg-Elert: ‘Die Orgel ist kaputt’.

Nikolaus von Reznicek kennen. Von Reznicek herkende zijn talent en zorgde ervoor dat Sigfrid Karg (zoals hij toen nog heette, de dubbele achternaam gebruikte hij pas vanaf 1902) vrijwel kosteloos drie jaar lang aan het Conservatorium van Leipzig kon studeren, waar hij met vlag en wimpel als componist afstudeerde.

Magdeburg

Vanaf dat punt ging het beter met Sigfrids carrière. Hij kreeg een baan op het conservatorium van Magdeburg en begon steeds meer te componeren. Vooral onmogelijke harmonieën intrigeerden Karg-Elert mateloos. Hoe lastiger een akkoord op te lossen was, hoe interessanter hij het vond. Zijn werklust was erg groot: al snel had hij meer dan honderd werken op zijn naam. De meeste werken uit deze eerste periode zijn voor piano, harmonium of houtblazers. Voor het orgel had hij zo’n groot ontzag, dat hij er pas voor durfde te schrijven na grondige studie en veel oefening als organist in de Johanneskerk. Zijn eerste orgelwerken schreef hij op dertigjarige leeftijd. Uit zijn orgelcomposities spreekt een groot inzicht in het instrument en een grote technische vaardigheid. Karg-Elert kreeg naarmate zijn oeuvre voor orgel groeide steeds meer opdrachten. Tevens werd een steeds groter gedeelte van zijn muziek uitgegeven en gespeeld.

Britse successen

Vanaf 1912 zien we Karg-Elerts naam regelmatig terugkomen in uitgaven van *The Musical Times*, het belangrijkste Britse muziektijdschrift uit die tijd. De Britten waren erg te spreken over Karg-Elert. In een artikel uit 1913, dat helemaal aan Karg-Elert is gewijd, lezen we

na een schets van de geschiedenis van de orgelcompositiepraktijk: ‘(...) en op het moment dat de orgelmuziek zijn dieptepunt leek te bereiken – toen het leek alsof organisten en orgelmuziek waren afgedreven naar hopeloos gebied wat betreft het proces van de kunst in het algemeen, stond er plotseling een generatie Engelse organisten en componisten op, samen met de verschijning van twee geweldige Duitse genieën (...). Met het werk van Reger en Karg-Elert (...) is er een nieuwe kracht gekomen in de orgelmuziek en het orgelspel. (...) De naam die misschien wel het meest op de lippen ligt van hedendaagse componisten is die van (...) Sigrid Karg-Elert.’

Kritiek

In andere stukken uit diezelfde tijd wordt Karg-Elert vooral geroemd om zijn harmonische vernieuwing. Toch is er ook kritiek: in een andere uitgave van *The Musical Times* lezen we dat hij zoals elke harmonische vernieuwer weleens te ver gaat en mateloos wordt, waarbij hij wordt vergeleken met tijdgenoten als Strauss en, opnieuw, Reger. De muziek wordt dan te emotioneel geladen en te incoherent, maar dat gebeurt volgens de auteur van het artikel gelukkig maar zelden. Ook zijn melodische innovaties worden genoemd: zijn melodieën zijn verre van diatonisch en hij spint ze vaak uit over verrassende orgelpunten in de bas. Daarnaast schrijft hij regelmatig passages die zeer expressief zijn en waarin er alleen een melodielijn is, zonder begeleiding. Ook in ritme en vorm is hij innovatief. Volgens critici is zijn gebruik van de mogelijkheden van het orgel subliem: de complimenten blijven maar komen – althans van Engelse bodem.

Karg-Elert Festival in Londen

In 1930 vond in Londen, van 5 tot 17 mei in de St Lawrence Jewry, een festival rond de orgelmuziek van Sigfrid Karg-Elert plaats: in maar liefst tien concerten, gegeven door organisten als Nicholas Choveaux, Godfrey Sceats en Emlyn Davies, kwam een forse doorsnede van zijn oeuvre aan de orde. De naderhand zeer invloedrijke muziekcriticus Felix Aprahamian, die het festival als vijftienjarige geheel bijwoonde, en voor wie het een ‘vormende muzikale ervaring’ was, noteerde in 1990: ‘Ik herinner me dat William Wolstenholme ook aanwezig was. Men overreedde hem en Karg-Elert om te improviseren. Ik heb nog altijd een levendig beeld van de smetteloze manier waarop Wolstenholme een door Karg-Elert aangereikt thema behandelde, net als van Karg-Elerts rondspetteren op het orgel meteen erna.’ En: ‘Bij niemand die Karg-Elert toen meemaakte, had ooit de illusie kunnen hebben postvatten dat hij een concerttournee door Amerika zou aankunnen. Engeland nam de juiste beslissing hem naar Londen uit te nodigen als componist – niet als musicus.’

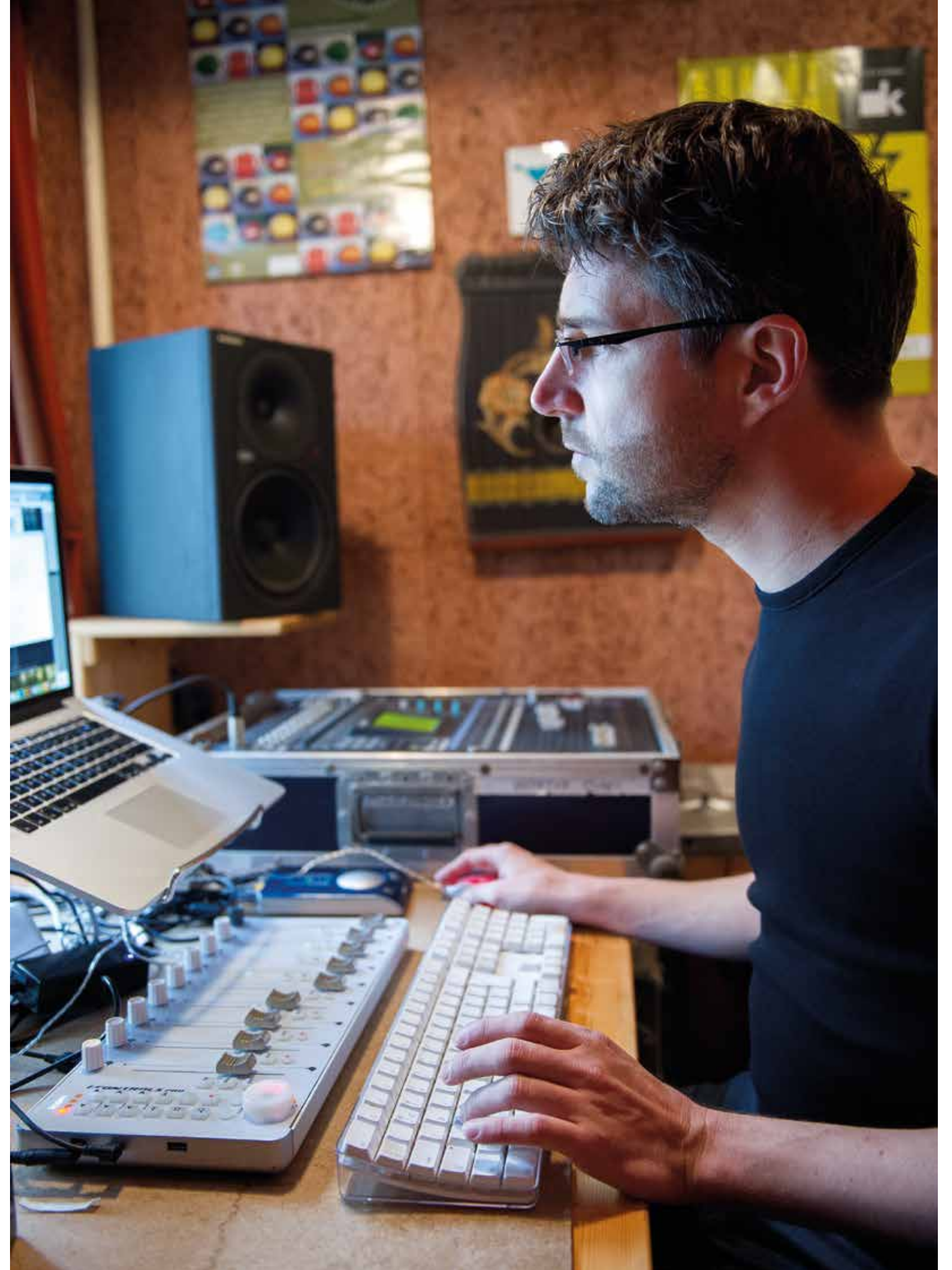
‘Braaf nootjes spelen is niets voor mij’

Portret: componist Wouter Snoei

Van de harp via de elektronica naar het orgel – de weg die muzikant Wouter Snoei (39) heeft afgelegd is allesbehalve gangbaar, maar heeft geleid tot een veelzijdige muziekpraktijk. Hij componeert, treedt op met live elektronica, maakt arrangementen van ‘meesterwerken’, doet de klankregie van elektronische composities, is betrokken bij het 192-speakersysteem Wave Field Synthesis (van de stichting Game of Life), werkt vaak samen met het muziektheatergezelschap Silbersee, en geeft les elektronische muziek in Utrecht en Den Haag. Op 5 november vult Snoei een concert in de Orgelparkreeks Componistenportretten.

Auteur

Jacqueline Oskamp (1964) is muziekpublicist. In september verschijnt van haar *Een behoorlijk kabaal*, over het componeren in Nederland in maatschappelijk perspectief 1913-2013.

In de kleurrijke uitspanning De Ceuveld in Amsterdam-Noord, een voormalige scheepswerf die nu dienst doet als broedplaats voor jonge kunstenaars en ondernemers, vertelt Wouter Snoei over zijn levensloop. Hij groeide op niet ver van de plek waar we nu zitten, Nieuwendam. ‘Mijn vader was schooltuindocent en we woonden in een dienstwoning op het complex, heel landelijk.’ Na een stukgelopen relatie besloot Snoei twee jaar geleden weer in Noord gaan wonen (‘back to the roots’) op tien minuten fietsen van het huis van zijn vader. Daar heeft hij een kleine studio: ‘In een straal van honderd meter zijn er geen burens, dus ik kan net zoveel lawaai maken als ik wil.’

Rammelaars

Hij was vier jaar oud toen hij naar de muziekschool ging voor algemene muzikale vorming, een ambtelijk woord voor improvisatie op rammelaars en trommels. ‘Op een gegeven moment zag ik bij een concert een harp en het schijnt dat ik vanaf dat moment heb gezeurd om een harp. Dat moest. Toen ik zeven jaar werd kreeg ik hem eindelijk voor mijn verjaardag.’ Op de muziekschool trof hij een docente die hem goed aanvoelde. ‘Braaf nootjes spelen was niets voor mij. Als het stukje me niet aanstond, veranderde ik zelf de noten, net zolang tot ik tevreden was. Dat liet ze allemaal toe. Aanvankelijk was ik de enige jongen die harp speelde, maar door mij kozen een paar andere jongens ook voor de harp.’

Elektronica

Voor een puber van veertien jaar oud was het toch een te truttig instrument. De overgang naar de elektronica verliep soepel: ‘We hadden thuis een Mac staan, met een recorder waarmee je geluiden kon opnemen. Daar speelde ik mee. Ik nam een koerende duif op en ging een beetje goochelen met die klanken. Dat werden kleine stukjes.’ Zeventien jaar oud en muzikaal een onbeschreven blad meldde Snoei zich in 1994 bij de opleiding Sonologie van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. ‘Ze zijn coulant geweest, want ik had geen enkele ervaring met moderne muziek, in mijn oren de meest vreemde muziek die ik me kon voorstellen. Maar ik mocht meteen beginnen.’

Tape

Aanvankelijk maakte Snoei tapestukken, een gevolg van het feit dat de computers in die tijd nog niet zo geavanceerd waren. Bij zijn afstuderen in 2000 speelde hij zijn eerste live elektronische stuk: nu was het wel degelijk mogelijk om *in real time* allerlei klankbewerkingen uit te voeren. ‘Ik heb altijd de behoefte gehad om live te spelen. Soms sta ik op het podium, soms zit ik in de zaal achter het mengpaneel, maar altijd wil ik direct kunnen reageren op hoe het geluid zich in de ruimte gedraagt. Zelfs als je een stuk op band speelt, heeft dat een live karakter. Ik zit dan non stop met mijn handen op de faders en ben voortdurend aan het schuiven. De zaal, de akoestiek, de dynamiek, de relatie tot de stukken ervoor en erna – het is elke keer weer anders.’

Mengpaneel en speakers

Zoals een pianist of organist moet afwachten welk instrument hij of zij aantreft, zo is het voor Snoei altijd weer een verrassing wat voor mengpaneel en speakers er voor hem klaar staan. ‘Dat zijn mijn instrumenten. Net zoals een violist heel precies zijn toon aanstrijkt, hoe hij begint, waar de toon naartoe gaat, zo volg ik zorgvuldig welke beweging een klank maakt, of hij aankomt bij de luisteraar. Je kunt heel veel aspecten van de toon beïnvloeden.’ Het is precies deze preoccupatie met klank die ook zijn interesse in het orgel verklaart. Met de traditie van de orgelliteratuur houdt Snoei zich niet bezig, maar des te meer met de klankmogelijkheden van het instrument dat hij beschouwt als ‘één grote synthesizer’. ‘De techniek van zo’n orgel vind ik fascinerend. Ik hou van al die bijgeluiden, het klikken van de toetsen, al die tikjes en kraakjes van het mechaniek, de luchtstroom en hoe die inzakt als er ergens een onderbreking zit – orgelbouwers doen hun best de bijgeluiden van het binnenwerk zoveel mogelijk te verstoppen, terwijl ik er juist microfoons bovenop zet om ze uit te vergroten. Het Orgelpark biedt de componist de gelegenheid om dagenlang alles uit te proberen. Die vrijheid is heel fijn. Want ik wil natuurlijk ook onderzoeken hoe de registers werken, welke pijpen precies welke klank geven en hoe de boventoonwerking is.’

Orgelmuziek

Tot nu toe maakte Wouter Snoei drie stukken voor orgel: *Momentum* (2009) voor drie orgels, met het Van Leeuwen-orgel als centraal midi-gestuurd instrument. Omdat dit orgel in de zomer van 2016 is gede-monteerd kan dit stuk niet meer in het Orgelpark worden uitgevoerd. Het tweede stuk is *Organism* voor Matthias Havinga, op het Van Straten-orgel, handbediende balgen en elektronica (2012). Dit werk werd niet alleen in het Orgelpark uitgevoerd, maar ook op het zogeheten NCRV-orgel in de Utrechtse Nicolaaskerk, en in 2014 tijdens de World Music Days in Wrocław (‘twee mannen, onder wie de orgelbouwer zelf, verdwenen daar in het orgel om de balgen te manipuleren.’). Het derde orgelwerk heet *Bij Heldere Hemel* en is geschreven voor twee orgels. Aan de muziek zelf kwam bij de première in maart 2015 geen elektronica te pas, maar wel aan de geluidsverbinding tussen Orgelpark en Muziekgebouw aan ’t IJ. Zo speelde het Sauer-orgel live samen met het via de speakers klinkende orgel drie kilometer verderop in het Muziekgebouw aan ’t IJ.

Componistenportret

Een vierde compositie voor orgel en contrabasklarinet is in de maak en zal in première gaan tijdens het componistenportret van Wouter Snoei op 5 november. Dan klinken eveneens *Organism* en *Heldere Hemel* voor twee orgels uit de collectie van het Orgelpark. Op 30 september is Wouter Snoei te gast met heel ander repertoire: zijn bewerking uit 2012 van Simeon ten Holts succesnummer *Canto Ostinato* voor harp, elektronica en video. ‘Op een gegeven moment belde de harpiste Gwyneth Wentink mij of ik zin had om met *Canto Ostinato* aan de gang te gaan. Ik kende het werk van huis uit goed, want mijn vader is een grote fan. Bovendien zag ik mogelijkheden om mijn ervaring in de dance-muziek hierin een plaats te geven. En zo is *Canto Ostinato Audio Visual* ontstaan: de pianopartij is gearrangeerd voor harp, ik bewerk Gwyneths geluid en voeg nieuw klankmateriaal toe en Arnout Hulskamp speelt live mee met video. In het Orgelpark brengen we een speciale versie inclusief orgel.’

Vloeibaar

‘Net als de originele versie van *Canto* is het een waanzinnig succes: we hebben het al zo’n vijftig keer gespeeld, van Japan tot India, van Colombia tot de Verenigde Staten. Als je wilt kun je als muzikant een hele carrière op dit stuk bouwen. En ik kan niet ontkennen dat er een soort magie in zit. Het blijft ook leuk om te spelen omdat het elke keer anders is: het blijft heel vloeibaar. De partituur is opgebouwd uit cellen en de musici hebben steeds de keuze hoe ze verder gaan. Je kunt elkaar bewust verrassen met welke melodie je op welk moment inzet. Het is een speels stuk.’

Minimal music moet niet alleen maar easy listening zijn

Ere Lievonen speelt Perich, Ligeti en Kortekangas

Ere Lievonen concerteerde al een paar keer in het Orgelpark, maar maakt dit najaar voor het eerst zijn opwachting bij het Min of meer Minimal Festival. Kenmerkend is dat de Finse toetsenist altijd een stap extra wil zetten. Zeker bij zijn voorkeur voor nieuwste muziek, immers dikwijls bepaald complex, maakt hem dat tot een bijzondere musicus.

Auteur

Tijsjoris Groot is musicoloog en actief als muziekjournalist, concertproducent en zakelijk ondersteuner voor zzp'ers.

‘Deze pedaalpiano is een origineel instrument uit de late 19de eeuw,’ wijst Ere Lievonen als de fotograaf en ik in zijn royale oefenruimte thuis staan. Er bevinden zich een klavecimbel en een moderne piano, met daarachter de pedaalpiano waarop Lievonen onze aandacht vestigt: een gewone piano met eronder een aparte klankkast met bas-snaren en pedaaltoetsen. Lievonen: ‘Destijds gebruikten organisten pedaalpiano’s om thuis hun orgelpartijen te kunnen oefenen. Tegenwoordig bouwt niemand meer dit soort instrumenten, maar ik heb deze bij toeval gevonden voor een goede prijs. Handig, en ook leuk! Er zijn ook componisten geweest als Liszt en Schumann die echt speciaal voor de pedaalpiano hebben gecomponeerd. Alleen met een dergelijk instrument kan je de muziek spelen zoals het bedoeld was.’

Genreus

Lievonen is genreus en speelt een aantal stukjes voor op de pedaalpiano en het andere instrument in de kamer - een mintgroen klavecimbel, dat geschikt is voor oude en nieuwe muziek: ‘Ik speel beide stijlen, en het liefst evenveel. Dit instrument heb ik speciaal in Finland door Jonte Knif laten maken. Ik gebruik het ook bij het concert in het Orgelpark. Het heeft alle ‘bells and whistles’ en een sterke toon om goed mee te komen met moderne instrumenten, maar het mengt ook goed met historische instrumenten. Omdat het klavecimbel ook voor nieuwe muziek is gemaakt, zitten er niet de gebruikelijke barokornamenten op, zodat het een beetje neutraal blijft. De kleur is echter ongewoon en magisch! Soms lijkt het wit, soms blauw, soms rood: het is maar net hoe je ‘m belicht.’

Onbekend

Ere Lievonen zat als kind urenlang achter de piano, maar studeerde lang niet altijd wat de pianoleraar als huiswerk opgaf. Liever speelde hij dát wat nog onbekend was: ‘Ik wilde altijd stukken spelen die niemand anders speelde. Niet de bekende stukken, dat was saai! Inmiddels vind ik het ook goed om juist het bekende repertoire te spelen, maar die nieuwsgierigheid naar muziek die nieuw voor mij is heb ik altijd behouden.’

Helsinki

De Finse Lievonen begon als pianist, studeerde compositie in Helsinki, om vervolgens in Nederland oude muziek op orgel én klavecimbel te studeren. Daarmee hield het echter niet op, want vervolgens plakte hij er nog een studie op de fortepiano achteraan. ‘Ik hou er van om met verschillende dingen bezig te zijn. Ik speel ook wel eens harmonium en andere ongewone instrumenten. Het kan me eigenlijk niet gek genoeg zijn.’

Eigenaardig

Een behoorlijk eigenaardig instrument waar Ere Lievonen meermalen per jaar concerten op geeft, is het 31-toons Fokker-orgel, in het Muziekgebouw aan ‘t IJ. Als vaste bespeler sinds 2009 beschikt hij over een speciaal oefenmanuaal waarmee hij de mictronale klanken van het Fokker-orgel ook thuis via de computer kan reproduceren. Als je naar het toetsenbord kijkt, word je al duizelig. Het spelen van composities op basis van 31 in plaats van twaalf tonen blijkt inderdaad geen sinecure te zijn: ‘Inmiddels kan ik het wel, maar het blijft moeilijk. Het duurt haast tien keer zo lang om een stuk hierop te leren, dan op een normaal toetsenbord.’ ‘We hebben veel interesse van componisten om te schrijven voor dit orgel, zodat we zo’n vijf keer per jaar nieuwe stukken kunnen laten horen op concerten. Soms zijn de nieuwe stukken alleen zo moeilijk, dat ik er een heel jaar op zou moeten studeren. In dat geval maak ik een bewerking voor het “normale” toetsenbord met twaalf tonen, met gebruik van via de computer voorgeprogrammeerde toonselecties, zodat het stuk toch klinkt zoals het bedoeld was. Onze gastorganisten bespelen het orgel meestal ook liever via het twaalftoonstoetsenbord.’ ‘Het is ook een kwestie van tijd natuurlijk, maar sommigen zijn wel dapper genoeg geweest om met wisselend succes op het 31-toonstoetsenbord stukken uit te voeren. Een daarvan, Susanne Kujala uit Finland, bleek er echt heel goed in te zijn. Omdat zij tevens accordeonist is, voelde het toetsenbord met al die knoppen boven elkaar voor haar heel vertrouwd. Zij had het spelen binnen een paar maanden onder de knie, echt ongelooflijk!’

1-bit-elektronica

Een jaar studeren op een enkel stuk blijkt zelfs voor de hardwerkende Lievonen niet altijd praktisch haalbaar. Dat hij een fikse uitdaging niet uit de weg gaat, blijkt echter wel uit het slotstuk van zijn voorgenomen programma in het Orgelpark. Lievonen was de eerste en tot nu toe enige die de 23 minuten durende compositie voor klavecimbel en 1-bit-elektronica van de Amerikaanse Tristan Perich in Europa ten gehore bracht. ‘Het was veel werk om me dit stuk eigen te maken. Het zijn heel veel snelle noten, bijna honderd pagina’s lang. En dat moet ook nog eens in het strakke en moordende tempo van de overige stemmen uit de computerchip gespeeld worden. Een echte uithoudingstest, dat is het, maar dat fysieke aspect maakt het voor mij juist een geweldig stuk.’

Easy listening

Alsof die beproeving nog niet genoeg is, heeft Lievonen nóg een fysieke uitdaging op het programma staan: Etude II voor orgel van Ligeti. Wederom een stuk waar je al kramp in je handen krijgt bij het bekijken van de partituur. Ook als luisteraar moet je van een uitdaging houden, vindt de musicus: ‘Minimal moet niet alleen maar easy listening zijn, anders wordt het saai. Ik heb wel serieus overwogen om een lang stuk van Philip Glass te spelen, maar dan had ik in combinatie met Perich niets anders kunnen spelen. Nu wordt het meer gevarieerd. Ik begin het concert met een parodie van Andrew Stiller, ook een Amerikaanse componist, op de overbekende Prelude in C grote terts van Bach: er wordt een kleine toevoeging ingestopt, die steeds terugkeert en telkens langer wordt, totdat de toevoeging zelf helemaal vastloopt. De ritmische ontwikkeling is heel minimaal, of zelfs niet aanwezig, zoals ook bij het origineel van Bach.’

Min of meer

Zou je kunnen zeggen dat Bach met deze prelude dus ook al een soort minimal componeerde? Lievonen: ‘Ja, als je het niet veranderen van een muzikale parameter minimal wilt noemen wel. Dat is in ieder geval iets dat je in mijn hele programma tegenkomt. In een andere

context zou ik het niet per se minimal noemen, maar in dit geval wel. Min of meer dus - er is altijd wel een associatie met minimalmuziek. Zo ook een van mijn favoriete stukken, gecomponeerd door mijn vroegere compositiedocent uit Finland, Olli Kortekangas. Toen ik zijn Sonata voor orgel voor het eerst hoorde, was ik sprakeloos. Muziek met heel simpele materialen, met soms alleen maar arpeggios en toonladders in C-majeur, maar uiterst doeltreffend. Het is niet per se minimalmuziek, maar het laatste deel is er wel echt een hele sterke parodie op. Veel van Kortekangas' stukken zijn grappig op die manier. Toentertijd in de late jaren '70, was minimalmuziek binnen de Finse nieuwe-musiekkring helemaal niet hip. Het is een apart soort humor dat mij erg aanspreekt.’

Tintinnabuli

Naast de extreem moeilijke stukken van Perich en Ligeti, en de parodieën op minimal van Kortekangas en Stiller, zal Lievonen nog een ander stuk spelen dat op weer een andere wijze associaties oproept met minimalmuziek: ‘Dit stuk van Arvo Pärt, Trivium, is stil, langzaam, en rustig. Pärts componeerstijl, tintinnabuli, is natuurlijk niet zoals het Amerikaanse type minimal, maar het heeft wel iets van dezelfde esthetiek. Zijn klokkenmuziek klinkt allemaal een beetje hetzelfde, maar dat is ook wel mooi. En dat hoort ook bij minimalmuziek.’

De geboorte van Jezus in negen luiken

Willem Tanke over de sublieme kerstmuziek van Olivier Messiaen

In de week voor kerst kent het Orgelpark een paar kleine maar kostbare tradities; één ervan is de uitvoering van *La Nativité du Seigneur*, het ‘meerluik’ dat Olivier Messiaen componeerde rond de geboorte van Jezus. Dit jaar wordt het werk weer uitgevoerd door dé Messiaen-expert van Nederland: Willem Tanke. Kenmerkend voor zijn vertolking is een combinatie van grote aandacht voor detail, musiceren vanuit rust, en diepgaande kennis van zowel de compositie als de achtergronden ervan. De integrale uitvoering vindt plaats op 17 december.

I La Vierge et l'Enfant

Meteen in de allereerste maat van dit deel, waarin de komst van Christus wordt aangekondigd, zet Messiaen zijn handtekening: de *valeur ajoutée*. Aan de maat voegt hij de helft van de kortste notenwaarde toe, waardoor het ritme uit balans raakt. Willem Tanke: ‘Als je goed telt is het geen probleem, maar veel organisten vinden dit lastig. Messiaen hield niet van een regelmatige puls. Hij vergeleek zijn muziek met de golven van de zee, die ook onregelmatig zijn. Daarom hield hij ook niet van jazz. Het is dus niet helemaal consequent dat Mozart zijn favoriete componist was, zelfs meer dan Bach, maar dat heeft met de kleuren te maken. Voor hem als synesthesist, iemand die kleuren ziet bij het luisteren naar muziek, was Mozart letterlijk kleurrijke muziek.’

Auteur

Jacqueline Oskamp (1964) is muziekpublicist. In september verschijnt van haar *Een behoorlijk kabaal*, over het componeren in Nederland in maatschappelijk perspectief 1913-2013 (Ambo|Anthos).

In de tijd dat Willem Tanke Messiaen ontdekte, was hij juist wel met jazz bezig. ‘Toen ik een jaar of zestien was luisterde ik elke zondagmiddag naar het radioprogramma *Musica Nova* van Ton Hartsuiker. Met mijn broer en een paar vrienden gingen we vanuit Hengelo naar de muziekbibliotheek in Enschede om platen van Stockhausen, Boulez, Messiaen én John Coltrane te halen. Voor mij lag al die muziek in elkaars verlengde: hymnische muziek.

Bij toeval ben ik orgel gaan spelen. Mijn pianoleraar had ook de pastoor op les en die was op zoek naar een jongen om de dienst te begeleiden. Mijn pianoleraar dacht meteen aan mij en zo begon ik, twaalf jaar oud, in de kerk. Dat was in de jaren '70, de meest vrije periode ooit in de geschiedenis en misschien wel ter wereld. Met mijn vrienden deed ik idiote sessies op dat orgel, dat was een enorme herrie, maar de pastoor vond het best.

Mijn pianoleraar was een bijzondere man. Toen de Twentse organist Alfons Gaalman in een radiuitzending de Nederlandse première van *Livre d'orgue* bracht, hielp hij bij het registreren. Dat was in de jaren vijftig, ik was nog niet eens geboren. Later op het conservatorium in

Het berglandschap rond Grenoble

Utrecht kwam ik voor het hoofdvak orgel bij Jan Welmers terecht. Die was ook *open minded*. Met hem heb ik het oeuvre van Messiaen gestudeerd en dat is nog steeds de basis van hoe ik het speel. Halverwege de jaren '80 ben ik Messiaen een keer tegengekomen in Vredenburg bij de uitvoering van zijn opera *St. François d'Assise*. Hij stond daar in een zijgang, alleen, maar ik was te verbouwereerd om iets te zeggen. Dat moment is aan me voorbij gegaan. Datzelfde jaar heb ik een opname opgestuurd naar Parijs. Van zijn vrouw, de pianiste Yvonne Loriod, kreeg ik antwoord: ze was heel lovend, maar waarschuwde dat ik de ritmes beter in de gaten moest houden. Dankzij haar brief kreeg ik een beurs voor een voortgezette studie in Londen en Düsseldorf.'

II Les Bergers

De herders in *La Nativité du Seigneur* hebben, samen met de engelen en wijzen, een poëtische betekenis. Zij verwijzen naar de natuur, in het bijzonder het berglandschap rond Grenoble waar Messiaen dit werk componeerde. In 2003 heeft Tanke een kleine bedevaart gemaakt. Hij zag het hotel waar de componist logeerde, het uitzicht op de bergen dat hem inspireerde tot zijn grootse en haast bovenmenselijke muziek, en hoorde de meest uiteenlopende vogelzang. Tanke: 'Vogels fungeerden voor hem als een middel om dichters bij God te komen. Als hij een krassende kraai hoorde, spitste hij zijn oren. Op dat moment, in die concentratie, kom je dichters bij het mysterie.'

III Desseins éternels

'Eeuwige bestemming' luidt de vertaling van de titel van dit serene deeltje. In het drukke Parijs realiseerde Messiaen iets van die tijdloosheid door jaar in jaar uit de kerkdiensten in La Trinité te begeleiden. Vijfenvijftig jaar lang betoonde hij als organist zijn absolute en onvoorwaardelijke geloof in de katholieke dogma's. En niet alleen via de muziek. Tijdens zijn vakantie nabij Grenoble maakte Tanke kennis met 'le meilleur ami de Messiaen', zoals een lokale krant hem typeerde: Bernard Jeunet. Deze eenvoudige elektricien werd als jongen gegrepen door de muziek van Messiaen toen hij vanwege de kleurrijke psychedelische hoes een plaat kocht van *Messe de la Pentecôte*. Tanke: 'Jarenlang bezocht hij concerten en op een gegeven moment trok hij de stoute schoenen aan en stelde zich voor aan de maestro. Messiaen onderbrak hem en zei: 'Het is goed. Ik wist dat dit zou gebeuren. Schrijf me maar een brief.' Het was de opmaat voor een jarenlange correspondentie. Tussen 1971 en 1992 heeft Messiaen hem 360 brieven gestuurd, dat is meer dan één per maand! Niemand, zelfs Yvonne Loriod niet, heeft die brieven ooit mogen inzien. Bernard Genet vertelde me dat ze allemaal over religie gingen. Het mooiste is dat Genet door het contact met Messiaen zelf priester is geworden.'

IV Le Verbe

Een dalende lijn in het pedaal verbeeldt God die afdaalt naar de wereld. Dat is kenmerkend voor Messiaen die geen subjectieve spirituele

ervaringen verklankt, maar Het Woord volkomen letterlijk neemt. Hij ziet zijn muziek als medium voor theologische waarheden, niet als persoonlijke mystiek. De negen delen van *La Nativité* ('negentien meditaties') verwijzen ook naar concrete Bijbelteksten, in dit geval Psalm 2,7 en Johannes 1,1. Kun je zijn muziek als programmamuziek beschouwen? Tanke: 'Die momenten kom je zeker tegen. Een grommend zestienvoets solopedaal die het beest uit de afgrond verbeeldt, of de vervloeiende dissonanten die de opengesperde ogen van Maria verklanken als ze ziet dat het graf leeg is – het getuigt van een elementair, haast naïef geloof. Dat is ook de reden dat sommige musici er lacherig over doen. Jongere compositiestudenten zijn huiverig om Messiaen als favoriet te noemen. Dan lig je er een beetje uit. De seriële muziek in het *Livre d'orgue* vinden ze te gek, maar ze hebben moeite met het idioom van bijvoorbeeld *La Nativité*. Aan het eind van zijn leven heeft hij wel heel zoete stukken geschreven, zoals sommige delen uit *Livre du Saint Sacrement*.'

V Les Enfants de Dieu

Moet je zelf 'een kind Gods' zijn om Messiaen goed te kunnen vertolken? Een moeilijke vraag, zegt Tanke. 'Messiaen heeft wel eens gezegd dat het zijn grootste tragedie is dat zeer begaafde musici zijn muziek uitvoeren zonder de religieuze inhoud serieus te nemen. Vaak wordt dat domweg genegeerd. Ik kan me herinneren dat Reinbert de Leeuw rond 1970 zei: "Fantastische muziek, maar dat hele geloof grenst aan de waanzin." Dat zou hij nu nooit meer zeggen, maar het is tekenend voor de secularisatie in onze maatschappij. In de Indiase of Perzische muziek zijn spiritualiteit en muziek vanzelfsprekend met elkaar verbonden. Zelf neem ik de religie van Messiaen zo strikt mogelijk. Niet de katholieke dogma's, die vind ik echt achterhaald, maar wel de religieuze geest van zijn werk.'

VI Les Anges

'Samen met het laatste deel is dit het moeilijkste om te spelen. Het is transparante tweestemmige muziek en je hoort elke fout, net als bij Mozart of Haydn. Bij het uitvoeren van muziek kun je drie niveaus onderscheiden: 1. vakmanschap 2. artisticeit 3. spiritualiteit. Dat laatste heb je lang niet bij alle muziek nodig, maar bij Messiaen juist wel. Voor mij zit 'm dat in een zekere rust. Volgens Jan Welmers heb ik die rust altijd gehad. Die heb ik niet hoeven ontwikkelen. Toen ik student was heb ik ook de opnames van Messiaen zelf bestudeerd, maar ik vond ze niet zo best. Op dit leeftijd ben je natuurlijk erg kritisch en niet zo geneigd op het spirituele te letten, maar veel ritmes kloppen niet. Dat is toch vreemd. Overigens stoorde Messiaen zich aan de historische uitvoeringspraktijk die maakte dat een hele generatie organisten niet meer mooi legato kon spelen. In zijn latere

partituren staan daarom extreem veel vingerzettingen genoteerd. Een verwijzing naar het vakmanschap!'

VII Jésus accepte la souffrance

Het lijden van Christus beeldt Messiaen uit in bulderende dissonanten. Nee, deze muziek is lang niet altijd *mooi*, beaamt Willem Tanke. 'Je hoort de afgrond, de eeuwige strijd tussen goed en kwaad. Primitief en bruut, zoals Jeroen Bosch. In de jaren dertig schrokken de oudere kerkgangers van deze dissonanten, maar ze zijn een van de redenen dat *La Nativité* een vernieuwing voor de twintigste-eeuwse orgelliteratuur betekende. Overigens wel een logische stap na de harmonische taal van Charles Tournemire en Marcel Dupré, bij wie Messiaen studeerde en aan wie hij, naar eigen zeggen, alles te danken had.'

VIII Les Mages

Met lichte tred komen de wijzen uit het oosten aangelopen, gedragen door de onregelmatige ritmes die Messiaen ontleende aan de Lavignac Encyclopedie, die 120 zogeheten *deçî-tâlas* omvat. Messiaen ging volkomen vrij met deze Indiase bronnen om, vertelt Tanke. 'Dat tractaat was in de jaren twintig in Parijs populair en Messiaen is het de rest van zijn leven blijven gebruiken. Hij had niet de neiging om zich ook in andere bronnen te verdiepen of eens naar andere Indiase muziek te luisteren, hij pakte willekeurig wat zijn verbeelding stimuleerde. Ik heb ooit aan Indiase musici gevraagd of ze in *Livre d'orgue* die Indiase ritmes konden herkennen. Niets!'

IX Dieu parmi nous

Dit uitbundige deel bejubelt de komst van Gods zoon op aarde: de geboorte van Jezus. Daarom wordt deze compositie elk jaar vlak voor Kerstmis in het Orgelpark uitgevoerd. Een mooie traditie, volgens Tanke. 'Zelf ben ik nu bijna veertig jaar met Messiaen bezig. Na zeventien jaar, in 1994, heb ik het complete orgelwerk opgenomen in de Kathedrale Basiliek St.-Bavo in Haarlem. Ik gaf zes concerten verdeeld over twee zaterdagen en in de tussenliggende week maakte Jos van der Linden de opnames. Ik kan me herinneren hoe ik dan uren in die kerk opgesloten zat. Als ik 's avonds door een zijdeurtje de straat opging was ik haast opgelucht als ik een groepje mensen hoorde praten. Weer terug in de normale wereld! Die muziek werkt wel op je in. Tegenwoordig speel ik Messiaen minder vaak. Andere muziek is nu actueler voor mij, bijvoorbeeld een trio met saxofoon en drums en mijzelf op piano. Net als een acteur die de rest van zijn leven met één rol wordt geassocieerd, brengen mensen mij altijd meteen in verband met Messiaen. Ik probeer een beetje van dat stigma af te komen.'

Muziek onder censuur

Het indrukwekkende oeuvre van Zoltán Gárdonyi

Muziekcensuur: tegenwoordig kom je het in Europa nog maar weinig tegen. Driekwart eeuw geleden was dat wel anders, vooral achter het IJzeren Gordijn. Met name artiesten met een liefde voor religieuze muziek waren er de dupe van, zoals de Hongaarse Zoltán Gárdonyi, die het grootste gedeelte van zijn carrière zijn muziek niet mocht publiceren. Zijn zoon Zsolt kreeg die kans gelukkig wel. Hij komt op 11 november optreden in het Orgelpark met muziek van zijn vader.

Zoltán Gárdonyi groeide op in een zeer muzikale familie. Hij werd op 25 april 1906 geboren in Boedapest. Moeder Maria Weigl had als pianist samen met Béla Bartók en István Thomán, protegé van Franz Liszt, gestudeerd aan de Franz Liszt muziekacademie. Zoltáns vader, Albert Gárdonyi, was befaamd muziekhistoricus en amateur-violist. Musiceren was dus dagelijkse kost in huize Gárdonyi en de kleine Zoltán bleek al snel een talent.

Uitblinker

Ook op academisch gebied was Zoltán Gárdonyi een uitblinker. Zijn laatste twee schooljaren wist hij in een enkel jaar te halen, waardoor hij al op zijn zeventiende het toelatingsexamen kon doen van de muziekacademie waaraan zijn moeder ook ooit had gestudeerd. Enkele jaren later vertrok hij naar Berlijn, waar hij muziekgeschiedenis en etnomusicologie studeerde aan de Friedrich Wilhelm Universität.

Ook volgde hij lessen bij de beroemde Paul Hindemith op de compositieafdeling van de Universiteit voor de Kunsten.

Componeren

Na zijn studie begon Zoltán Gárdonyi zelf met componeren. Zijn werk is beïnvloed door de verschillende richtingen die tijdens zijn studie aan bod kwamen. Behalve van de experimenteel ingestelde Hindemith kreeg hij ook les van Zoltán Kodály. Diens werk is eenvoudiger van harmonie en verwijst regelmatig naar volksmuziek. Daarnaast zijn in het werk van Gárdonyi sporen aanwezig van Franz Liszt, Béla Bartók en Johann Sebastian Bach, componisten die in de colleges

Auteur

Bente Schreurs studeert Taal & Communicatie aan de Universiteit van Amsterdam.

muziekgeschiedenis ruimschoots aan bod kwamen. Gárdonyi deed ook zelf onderzoek en haalde in 1931 zelfs de Nederlandse kranten met zijn ontdekking van een tot dan toe onbekende *Hongaarse Rhapsodie* van Liszt.

Docent

Zijn muziektalent wilde Gárdonyi graag delen met jongere generaties. Na zijn opleiding gaf hij zang- en muziekles op de Lutherse lerarenopleiding van Sopron. Hij speelde naast klassieke kamermuziek veel van zijn zelfgeschreven werk. Vanaf 1941 en 1969 gaf hij ook les op de muziekacademie, waar hij in 1946 officieel professor werd. De vakken die hij gaf varieerden van muziektheorie tot kerkzang.

Kerkmuziek

Zoltán Gárdonyi voelde zich sterk aangetrokken tot christelijke muziek en in 1946 kwam hij aan het hoofd te staan van de faculteit voor protestantse muziek van de Franz Liszt muziekacademie. Tot het jaar waarin alles veranderde: 1948. De communisten namen de macht in Hongarije over en stelden een strikte censuur in. De protestante muziekfaculteit werd afgeschaft, wat als gevolg had dat Gárdonyi enkel nog secundaire onderwerpen mocht onderwijzen. Vanwege de religieuze elementen kreeg zijn werk veel kritiek in kranten en tijd-

schriften. Gárdonyi liet zich echter niet zomaar de mond snoeren. Hij redigeerde de eerste Calvinist Choral Collection van Hongarije in 1959.

Onbekend

Het feit dat Zoltán Gárdonyi tijdens zo’n groot gedeelte van zijn carrière niets mocht publiceren is wellicht de reden dat hij vandaag de dag niet erg bekend is. Toch heeft hij een omvangrijk oeuvre nagelaten. Zijn eerste composities zijn vooral voor piano, wat niet vreemd is met een moeder als pianiste. Als tiener raakte Zoltán ook geïntrigeerd door het orgel. In totaal componeerde hij meer dan 35 muziekstukken voor piano, 30 voor orkest en wel 84 voor orgel. De meeste hiervan zijn gebaseerd op koormelodieën. De jaren ’30 waren een artistiek productieve periode voor Gárdonyi, waarin hij bijvoorbeeld de Rilke-Lieder uitbracht, vijf werken gebaseerd op de gedichten van Rainer Maria Rilke.

Het meeste werk van Gárdonyi kan geplaatst worden in de klassieke traditie, al zijn er ook voorbeelden van atonale exercities. Daarnaast maakte hij gebruik van onconventionele instrumentale combinaties, zoals in de *Sonata for tuba and piano* en de *Fantasie voor hobo en piano*.

Orgel

In veel van de werken die Gárdonyi voor orgel componeerde, is er sprake van een geleidelijke opbouw. Zo zet hij in de *Partita sopra Veni Creator Spiritus* langzaam trillers in, die hij telkens versnelt. Dit geeft de muziek een excentrieke sfeer en maakt het tot een vrij experimenteel werk binnen Gárdonyi's oeuvre. De Partita is overigens een symfonische compositie.

Het grootste gedeelte van zijn leven bracht Zoltán Gárdonyi in Hongarije door, maar toen zijn zoon Zsolt in 1972 naar Duitsland vertrok, wilde ook Zoltán terug naar het land waar hij zo lang gestudeerd had. Zoltán had zijn familie het liefst dicht bij elkaar, zoals in zijn eigen jeugd ook het geval was geweest. In 1986 stierf hij in Bad Salzufflen, enkele weken voordat hij 80 jaar oud zou worden.

Zsolt

Zoltán's zoon Zsolt – geboren op dezelfde dag als Bach – is componist en organist. Op zijn 19de won hij de eerste prijs in zowel orgel als compositie op de universiteit van Boedapest en vijf jaar later werd hij cantor en organist in de Alexanderkirche in Wildeshausen.

Inmiddels is hij gepensioneerd, maar jarenlang was hij professor op de Hochschule für Musik Würzburg. Ook Zoltán's kleinzoon Dániel is muzikaal; hij was tussen 2011 en 2015 koorleider en organist in Frankenberg.

Ondanks de grote rol die censuur in zijn leven speelde en het feit dat Zoltán Gárdonyi nu al meer dan dertig jaar geleden gestorven is, zal zijn muziek niet zomaar uitsterven. Zsolt Gárdonyi heeft namelijk de taak op zich genomen om, naast zijn eigen werk, het werk van zijn vader uit te voeren – zoals hij ook bij het concert in het Orgelpark zal doen.

1

Dagboek Orgelpark

Het voorjaar van 2016 werd in het Orgelpark gekenmerkt door opmerkelijk veel concerten met grote bezettingen – die ons toch al veelkleurige palet elk een extra dimensie verleenden.

Op 19 februari brachten ArtEZ-studenten onder regie van Aike Dirkzwager Shakespeares *Macbeth* op de planken (foto 1); twee dagen later creëerde Spinvis samen met Ensemble Zerafin een totaal andere maar even indrukwekkende voorstelling rond de thematiek van Sweelincks muziek over *Mein junges Leben hat ein End*

(foto 2). Compleet nieuw in het Orgelpark was ook het festival, in het eerste weekend van maart, rond de elektrische gitaar, opgezet in samenwerking met Wiek Hijmans; een van de musici die daaraan meewerkten was de wereldberoemde sopraan Claron McFadden (foto 3).

2

3

4

5

6

7

Op een heel andere manier beroemd in binnen- en buitenland is Ellen ten Damme: zij trad op 21 maart op in de *Ode aan Bach*, die Martin Fondse met onder meer het Artvark Saxophone Quartet uitvoerde, omlijst door het openings- en slotkoor van Bach Mattheüspassie (foto 4).

Intussen bewaakten we natuurlijk onze tradities: in de lijdenstijd stond onze Via Crucis-week ditmaal in het teken van een in opdracht van het Orgelpark door Andries van Rossem gecomponeerde *Via Crucis*, uitgevoerd door Consensus Vocalis, onder leiding van Klaas Stok, met Erwin Wiersinga als organist (foto 5 toont de repetitie). Bijzonder was afgelopen voorjaar de eerste reeks Orgelkundecolleges van het Or-

gelpark: in zeven weken stonden een kleine honderd GastVrienden zeven weken lang stil bij de manieren waarop orgels de geschiedenis van Europa weerspiegelen. Rode draad was de bouw van het Nieuwe Barokorgel in het Orgelpark – hoogtepunt van de cursus was volgens velen de excursie op 8 maart naar de werkplaats van Elbertse Orgelmakers, waar het nieuwe instrument langzaam maar zeker tot stand komt (foto 6). Een lust voor het oog was ook het concert met componist Pierre Charial op 24 januari, in het kader van het Basklarinet Festijn; Charial bracht namelijk zijn eigen draaiorgel mee (foto 7).

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

JOSQUIN DES PREZ: DE EERSTE EUROPESE MUSICUS

Colloquium rond de beroemdste componist
van de 15de en 16de eeuw

Het mag een speling van het lot worden genoemd dat van de grootste componist uit de Renaissance noch het geboortjaar, noch de geboorteplaats bekend is. Nadat Josquin des Prez op 27 augustus 1521 in Condé-sur-l'Escaut in Noord-Frankrijk was overleden, heeft het tot het einde van de twintigste eeuw geduurd voordat werd ontdekt hoe zijn eigenlijke naam luidde: 'Jossequin Lebloitte, dit Desprez'. Op zaterdag 3 december staat hij centraal in het Orgelpark: 's middags vinden er enkele lezingen plaats, 's avonds een concert.

Aangenomen wordt dat Josquin 'model heeft gestaan' voor het omstreeks 1485 geschilderde portret dat zich in de Pinacoteca Ambrosiana in Milaan bevindt, en dat wordt toegeschreven aan Leonardo da Vinci, die in deze tijd tot hetzelfde hertogelijke hof behoorde.

Maarten Luther, geportretteerd door Lucas Cranach 'de Oudere' (schilderij uit ongeveer 1528; privébezit).

Over het leven van Josquin, die door veel van zijn tijdgenoten als de ‘princeps musicorum’ werd beschouwd en door de groten der aarde werd aangezocht om zich als zanger-componist in hun dienst te stellen, is maar weinig bekend. Uit archiefteksten kan in ieder geval worden afgeleid dat hij zich onder meer in de volgende plaatsen heeft bevonden: als koorknaap in de St.-Gery in Kamerijk; tussen 1475 en 1478 als jonge zanger in de hofkapel van René van Anjou in Aix-en-Provence; en vervolgens mogelijk in de Sainte-Chapelle te Parijs. In de jaren 1480 komen we zijn naam tegen in de archieven van het Huis Sforza in Milaan, vanwaar hij, in dienst van kardinaal Ascanio Sforza, naar het Vaticaan in Rome moet zijn gereisd.

Pauselijke hofkapel

Van 1489 tot minstens begin 1495 is Josquin lid geweest van de pauselijke hofkapel. Een graffito met de naam ‘Josquin’ is in 1997 tijdens restauratiewerkzaamheden in de zangersgalerij van de Sixtijnse Kapel tevoorschijn gekomen. Verder blijkt uit verschillende documenten dat hij in dienst van Hertog Ercole d’Este van Ferrara is geweest. Voor hem componeerde hij onder andere zijn *Missa Hercules Dux Ferrarie*. Toen er in 1504 de pest uitbrak, vertrok Josquin. Zijn laatste levensjaren heeft hij in Frankrijk doorgebracht, onder andere aan het Franse hof. In Condé is hij in deze periode tot kanunnik benoemd. Uit zijn testament blijkt dat hij bij zijn dood een vermogend man is geweest. Ook werd hierin bepaald dat zijn zesstemmige motet *Pater noster-Ave Maria* in een jaarlijkse processie op de dag van zijn overlijden moest worden gezongen, en wel zodra de zangers, aangekomen op de markplaats, zich voor het in de voorgevel van zijn huis aangebrachte Mariabeeld bevonden.

Ondergeschoven kinderen

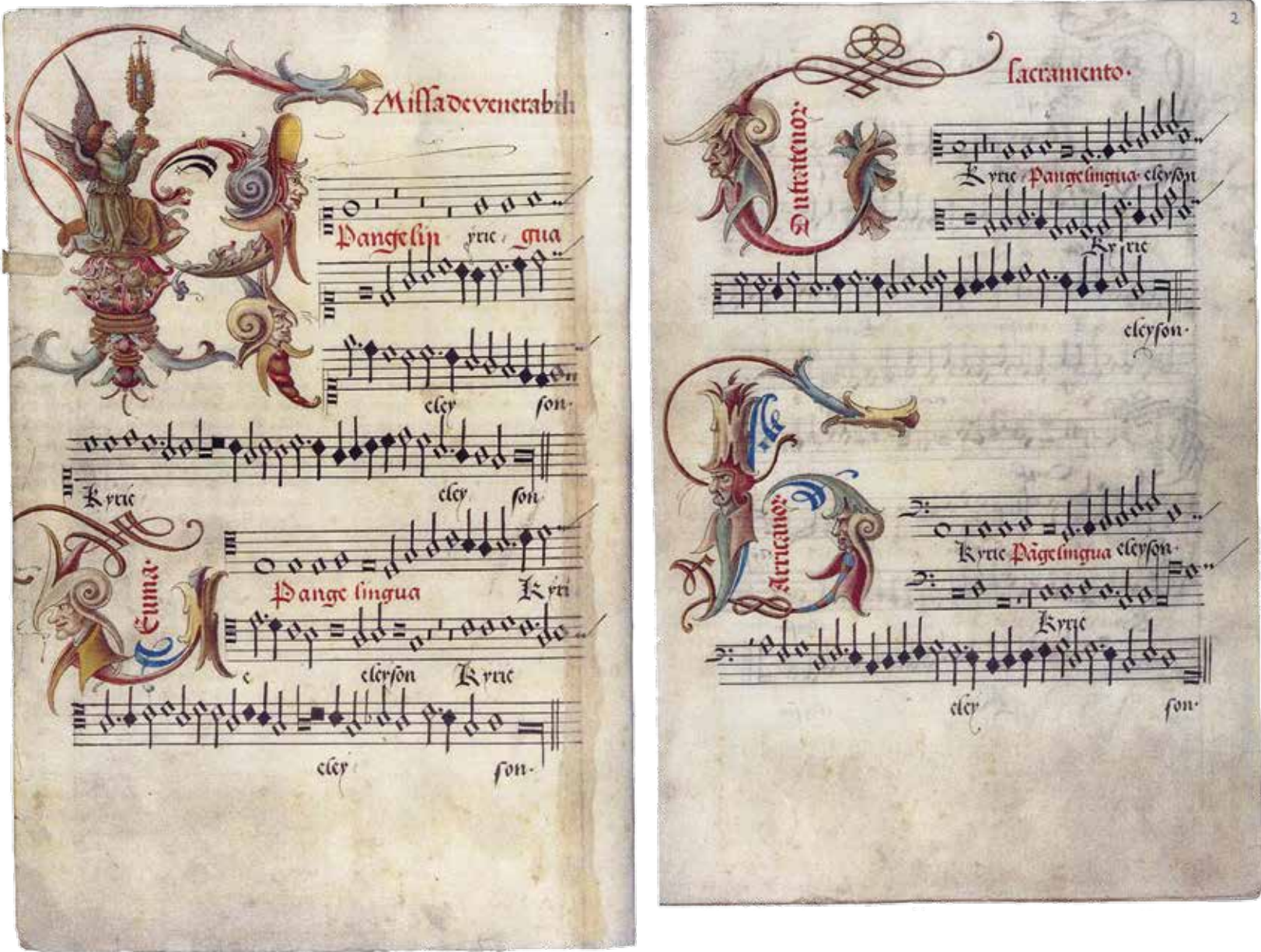
In de geschiedenis van de Westerse muziek geniet Josquin de twijfelachtige eer de vader te zijn van de meeste ‘ondergeschoven kinde-

ren’. Om deze reden is het niet mogelijk de omvang van zijn oeuvre precies te bepalen. Nadat Luther in 1537 de loftrompet over de componist had gestoken, kon het niet uitblijven dat Josquin talrijke navolgers kreeg. Vooral omdat ook de commercie er brood in zag zijn werken te publiceren, verschenen er heel wat composities ‘in de stijl’ van de oudere meester. Van de bijvoorbeeld 52 meerstemmige psalmzettingen die op naam van Josquin zijn overgeleverd, blijken er slechts elf echt te zijn. Niettemin kunnen we met enige zekerheid het aantal mis-composities op achttien stellen. Het aantal authentieke motetten bedraagt 62, het aantal twijfelachtige 19. Van de 110 wereldlijke werken die met zijn naam zijn verbonden, wordt een kwart als onecht beschouwd, terwijl bij twintig andere de toeschrijving twijfelachtig is.

Beroemd vanwege kwaliteit

Wie was Josquin? Getuigenissen uit de zestiende eeuw zijn helaas niet altijd betrouwbaar: ze zijn meestal afkomstig van mensen die de componist niet persoonlijk hebben gekend. Deze getuigenissen zijn

Kyrie uit Josquins *Missa Pange lingua*. Thüringen, Universitäts- und Landesbibliothek, Ms. 21, fol. 1v-2r.

Auteur

Willem Elders is emeritus hoogleraar muziekwetenschap aan de Universiteit Utrecht; ook doceerde hij aan de Chinese Universiteit in Hong Kong. Hij geldt wereldwijd als een van de grootste kenners van Josquin des Prez en diens werk: sinds 1982 is hij voorzitter van de redactie van de *New Josquin Edition*, uitgegeven door de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis.

bovendien zo gering in aantal dat de conclusie onontkoombaar lijkt: Josquin dankt zijn roem uitsluitend aan de ongeëvenaarde kwaliteit van zijn muziek, een kwaliteit die al vóór het einde van de vijftiende eeuw door zijn tijdgenoten werd onderkend en na zijn dood al spoedig legendarisch is geworden. Josquin sprak dezelfde muzikale taal en paste dezelfde compositietechnieken toe als zijn vakcollega's. Het geheim waarom hij zoveel meer dan zij tot de verbeelding heeft gesproken, ligt besloten in zijn werken en laat zich dus niet altijd gemakkelijk achterhalen. Een belangrijke factor is dat Josquin in veel van zijn na 1490 geschreven vocale werken meer dan zijn collega's aandacht voor de inhoud van de tekst aan de dag legt. Dit zien we met name in de motetten die Christus of Maria tot onderwerp hebben en in de psalmzettingen. Josquins verblijf in Italië, waar het humanisme al vroeg in de vijftiende eeuw invloed had op de muziek van Johannes Ciconia en Guillaume Dufay, heeft ongetwijfeld bijgedragen tot de hoge graad van muzikale expressie die kenmerkend is voor zijn muziek.

Transparant en contrastrijk

Een tweede kenmerk van Josquin muziek is het overwegend transparante karakter. In al zijn werken voor meer dan vier stemmen is sprake van één of meer partijen die zich structureel van de andere onderscheiden. Bijvoorbeeld door de invoering van een *cantus firmus* (een melodie) in grotere notenwaarden, of door een steeds terugkerend *ostinato-motief*. Ook paste Josquin graag canontechniek toe, evenals het afwisselen van verschillende stemgroepen. In de derde is Josquins muziek rijker aan contrasten dan die van zijn tijdgenoten. Enerzijds zijn bepaalde werken in de hele zestiende eeuw ongeëvenaard gebleven vanwege hun esthetische en geestelijke waarde, hun rijkheid aan emotionele momenten en hun technische kwaliteiten. Anderzijds getuigen zijn composities, geheel in de geest van de tijd, niet zelden van een grote speelsheid, en krijgen we de in-

druk dat in Josquin een 'homo ludens' school, een 'spelende mens', om de mooie term van Johan Huizinga te gebruiken. Ik noem bijvoorbeeld de *Missa Faysant regretz* en de *Missa La sol fa re mi* waarin een motief van vier dan wel vijf noten eindeloos op verschillende toonhoogtes en in verschillende ritmische gedaantes wordt herhaald; het motet *Ut Phebi radiis* waarin de zes noten van het middeleeuwse hexachord stijgende en dalende ladders vormen met een symbolische betekenis; en de liedbewerking *Fortuna dun gran tempo*, die de drie instrumentalistisch harmonisch gezien voor menig raadsel stelt. In de keuze van triviale chansonteksten als *Allégez moy* en *Baisiez moy* of liedmelo-dieën als *L'ami Baudichon* en *Une mousse de Biscaye* voor zijn gelijknamige missen is Josquins gevoel voor humor eveneens onmiskenbaar.

Betekenis

De betekenis van Josquin voor de West-Europese muziekcultuur is enorm geweest. Het aantal bronnen waarin hij met zijn werken is vertegenwoordigd is niet alleen omvangrijker dan dat van Dufay, Ockeghem en Obrecht samen, maar zijn muziek is ook veel breder verspreid. Josquin zou dus met recht 'de eerste Europese musicus' uit de geschiedenis van de westerse muziek kunnen worden genoemd. Temeer daar van geen enkele van zijn voorgangers of tijdgenoten een even diepe en langdurige invloed is uitgegaan, en bij geen andere componist in de Renaissance de verscheidenheid aan esoterisch-symbolische compositieprincipes zo groot is. Bovendien heeft geen van zijn vakgenoten zoveel muzikale momenten gecreëerd die, in de ware zin van het woord, 'subliem' zijn. Met name in Josquins ter ere van Maria geschreven werken ervaren we dat zijn devotie tot de Heilige Maagd hem in zijn motetten meer dan eens heeft geïnspireerd tot een nieuwe en oorspronkelijke vormgeving, en tot muziek waarin de luisteraar een grote verscheidenheid van gemoedsaandoeningen kan ontdekken.

Houtsnede met het portret van Josquin des Prez in Petrus Opmeer, Opus chronographicum orbis universi (Antwerpen 1611), deel 1, p. 440.

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

Röntgen in het Orgelpark

Julius & Amanda: een dubbelportret in klank, woord en beeld

Op zaterdag 15 oktober wijdt het Orgelpark een colloquium aan twee musici die in de late 19de eeuw van grote betekenis zijn geweest voor Amsterdam: componist, pianist en pedagoog Julius Röntgen en zijn eerste echtgenote, de Zweedse violist en componist Amanda Maier. Op het programma veel muziek van hen tweeën, met natuurlijk aandacht voor Röntgens orgelwerken. De muziek wordt afgewisseld met enkele lezingen, door Röntgen-biograaf Jurjen Vis en door Huib Ramaer, die zich met zijn ensemble Storytelling heeft verdiept in het leven van Amanda Maier.

Amanda Röntgen

Julius Röntgen in de duinen
van Schiermonnikoog, 1929

Auteur

Jurriaan Röntgen is een kleinzoon van Julius Röntgen. Hij was initiatiefnemer en vele jaren directeur van de concertserie in de Noorderkerk te Amsterdam. Op dit moment is hij betrokken bij festival De Muze van Zuid dat in mei 2016 in Amsterdam-Zuid plaatsvond.

Julius Röntgen werd geboren op 9 mei 1855 in Leipzig, als zoon van de Nederlandse violist Engelbert Röntgen, concertmeester van het Gewandhausorchester aldaar, en de Duitse pianiste Pauline Klengel. Al op jeugdige leeftijd begon hij te componeren en in 1871 werden zijn eerste composities gedrukt. Als wonderkind trad Röntgen op met eigen werken, onder andere in Düsseldorf, Hamburg en Leipzig. Op 14-jarige leeftijd werd de jongen voorgesteld aan Franz Liszt, aan wie hij een compositie van eigen hand voorspeelde.

Naar Amsterdam

In 1878 vestigde Julius Röntgen zich in Nederland. Hij aanvaardde een betrekking als pianoleraar aan de muziekschool van de afdeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Hij werd dirigent van zangvereniging Excelsior, van het Toonkunst koor en van de Felix Meritis concerten. In tal van opzichten verrichtte hij pionierswerk, zoals met de eerste Nederlandse uitvoering van Bachs Hohe Messe.

In 1884 richtte hij samen met Frans Coenen, Daniël de Lange en

Julius Röntgen, tekening van Frants Röntgen, 1929

Johannes Messchaert het Amsterdams Conservatorium op, waarvan hij later zelf directeur zou worden. Na de dood van zijn eerste vrouw, Amanda Maier in 1894 trouwde hij in 1897 met zijn leerling Abrahamine des Amorie van der Hoeven.

Internationale vriendschappen

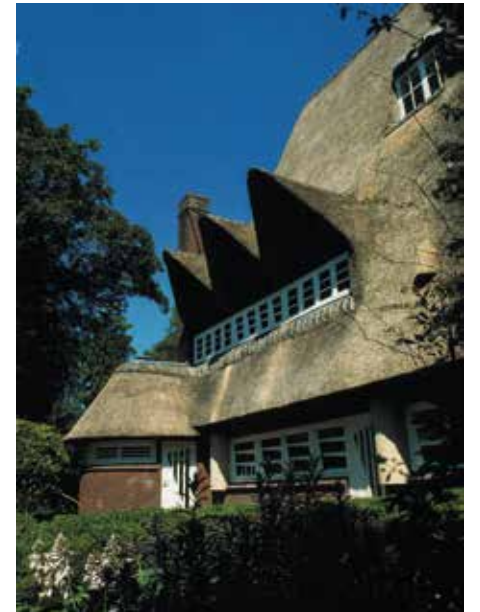
Röntgen was met veel componisten van naam bevriend; zo ook met Johannes Brahms. Op Röntgens initiatief vonden in de periode 1878-1885 verschillende concerten plaats waarbij Brahms zijn werken in Nederland introduceerde. In 1884 soleerde Röntgen in Brahms' Tweede Pianoconcert, gedirigeerd door de componist zelf. Als pianist en vooral als begeleider van talrijke beroemde solisten uit die tijd (zoals Joseph Joachim, Johannes Messchaert, Carl Flesch, en Pablo Casals) was Röntgen vermaard. Beroemd waren zijn interpretaties van de concerten van Beethoven, waarvoor hij cadensen componeerde (uitgegeven bij Alsbach). Hij verzorgde een waardevolle uitgave van verschillende klavierwerken van Bach (bij Universal Edition, Wien). Ook met Edvard Grieg was hij door een warme vriendschap verbonden.

*Johannes Messchaert en Julius Röntgen, Dr. Otto Böhler
Schattenbilder*

Huize Gaudeamus in Bilthoven (architect Frants Röntgen), waar Julius Röntgen de laatste jaren van zijn leven woonde.

den. Hun uitgebreide briefwisseling, uitgegeven door de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, vormt een uniek document, waarin beide componisten openhartig commentaar geven op elkaars werk of dat van anderen en verslag doen van hun kleurrijke ervaringen en belevenissen op muzikaal, maatschappelijk en politiek terrein.

Veelzijdig componist

Julius Röntgen was een veelzijdig en vruchtbaar componist. Zijn oeuvre telt ruim 600 composities en omvat symfonieën, concerten, kamermuziek in vele bezettingen, liederen, koorwerken en opera's. Hoewel hij het internationale muziekleven op de voet volgde, bleef Röntgen trouw aan zijn eigen, in de Leipziger Schule gewortelde manier van componeren. Zijn muziek is het meest verwant aan die van Brahms, maar ook bewondering voor Reger klinkt door in zijn werk. Met zijn onderzoek naar en bewerkingen van Nederlandse volksmuziek heeft hij belangrijk werk verricht, maar ook door volksmuziek uit andere landen liet hij zich inspireren, getuige zijn werken op thema's en melodieën uit Scandinavië.

Latere jaren - Gaudeamus

De laatste periode van zijn leven woonde Röntgen in de door zijn zoon Frants ontworpen villa Gaudeamus te Bilthoven. Daar kon hij zich met nog meer ijver toeleggen op het componeren: meer dan 200

werken ontstonden in de jaren tussen 1925 en 1932. Maar ook op andere terreinen bleef hij tot het eind actief en Gaudeamus werd een trefpunt van muzikale activiteiten: Röntgen ontving er zijn gasten, gaf huisconcerten en leidde analysecursussen, een voorbode van de activiteiten die later door de Stichting Gaudeamus in dit huis georganiseerd zouden worden.

Op zijn 75ste verjaardag ontving Röntgen een eredoctoraat van de Universiteit te Edinburg. Hij overleed op 13 september 1932 in Utrecht. In *The Times* herdacht zijn vriend Donald Tovey hem als volgt: 'Röntgen's compositions, published and unpublished, cover the whole range of music in every art form; they all show consummate mastery in every aspect of technique. Even in the most facile there is beauty and wit. Each series of works culminates in something that has the uniqueness of a living masterpiece.' ['Röntgens composities, zowel de gepubliceerde als de niet gepubliceerde, bestrijken de gehele breedte van de muziek in elke kunstvorm; ze tonen alle compleet meesterschap in alle technische opzichten. Zelfs in het meest eenvoudige [stuk] schuilt schoonheid en spitsheid. Elke reeks werken culmineert in iets dat de eenmaligheid van een levend meesterwerk bezit.']

Amanda Maier

Amanda Maier (1853-1894)

Amanda Carolina Erica Maier werd geboren in Landskrona, een mid-deleeuws stadje aan de zuidwestkust van Zweden. Zij ontving haar eerste viool- en pianolessen van haar vader en op haar zestiende jaar werd zij toegelaten tot het Koninklijk Conservatorium in Stockholm. Daar haalde zij drie jaar later als eerste vrouw in Zweden het directie-diploma. Ze behaalde bovendien de hoogst mogelijke resultaten in de vakken viool, piano, orgel, compositie, contrapunt, muziekgeschiedenis en esthetica.

Solocarrière

Van 1873 tot 1876 studeerde Amanda Maier verder in Leipzig bij Engelbert Röntgen, vader van Julius Röntgen en concertmeester van het befaamde Gewandhausorchester aldaar. Ook studeerde zij compositie bij Carl Reinecke en Ernst Friedrich Richter. In deze periode raakte zij bevriend met Edvard Grieg en Julius Röntgen en componeerde ze onder andere een sonate voor viool en piano, waarmee ze in 1875 de prijs van de Zweedse Koninklijke Muziekacademie won. Ook schreef ze een vioolconcert dat ze met het Gewandhausorchester onder leiding van Engelbert Röntgen op 8 februari 1876 in Leipzig met veel succes ten doop hield. Tussen 1876 en 1880 maakte zij drie grote tournees

met haar vriendinnen, de sopraan Louise Pyk en de pianiste Augusta Kjellander: concertseries in Zweden en Noorwegen en een tournee waarbij ook Finland en Rusland werden aangedaan.

Huwelijk

Op 28 juli 1880 trouwde Amanda in Landskrona met Julius Röntgen; het paar vestigde zich in Amsterdam. Met haar huwelijk kwam haar carrière als violiste ten einde en trad ze niet meer in het openbaar op. Wel speelde ze nog in huiselijke kring en componeerde ze enkele werken samen met haar echtgenoot. Vele bekende musici, zoals Brahms, Grieg en Joachim, ontmoetten elkaar bij de gastvrije Röntgens in hun ruime bovenwoning aan de Van Baerlestraat. Amanda speelde een centrale rol in het muziekleven van de familie.

Vroegtijdige dood

In 1881 werd Julius jr. geboren en in 1886 Engelbert. De laatste zeven jaar van haar leven was Amanda veel ziek, waarschijnlijk als gevolg van een vroeger opgelopen tbc-besmetting. Ze overleed op 41-jarige leeftijd in 1894 en werd begraven op de begraafplaats Zorgvlied aan de Amstel, waar later ook Julius Röntgen zijn laatste rustplaats vond. De plek was te klein voor alle bloemen. Op haar grafsteen staat: ‘Die Liebe hoeret nimmer auf’.

Manuscript van Amanda Maier

Amanda Maier

Het orgel: een muzikale tijdmachine

Cursus Orgelkunde krijgt vervolg in voorjaar 2017

De cursus *Het orgel: een muzikale tijdmachine* krijgt een vervolg: in februari 2017 gaan we verder. Was het bij de cursus van 2016 oorspronkelijk de bedoeling de hele orgelgeschiedenis – toch al gauw 2,5 millennia – te behandelen, al gauw bleek dat dat te optimistisch was: voor de 19de, 20ste en 21ste eeuw bleef uiteindelijk slechts één middag over, terwijl dat juist de eeuwen zijn waarover het meest te vertellen valt. Vandaar dat deel twee van de cursus in 2017 precies over die drie eeuwen gaat. Docent is opnieuw Hans Fidom.

Bij de cursus in 2016 kwam het al aan de orde: luisteren naar muziek is een vak apart. In tegenstelling tot gangbare ideeën blijkt het in de praktijk nog niet zo eenvoudig te bepalen wat je van bepaalde muziek vindt. Helpt het om iets over de achtergronden van te beluisteren muziek te weten? Tot op zekere hoogte zeker wel: wie begrijpt hoe een componist als Johann Sebastian Bach teksten op muziek zette in zijn cantates, kan die cantates vervolgens gemakkelijker volgen. Een andere categorie muziek, zoals Bachs grote orgelwerken, blijft echter bijna letterlijk onaanraakbaar via deze ‘kennisverwervingsroute’ – het enige dat daar helpt is het trainen van ‘luistervaardigheid’.

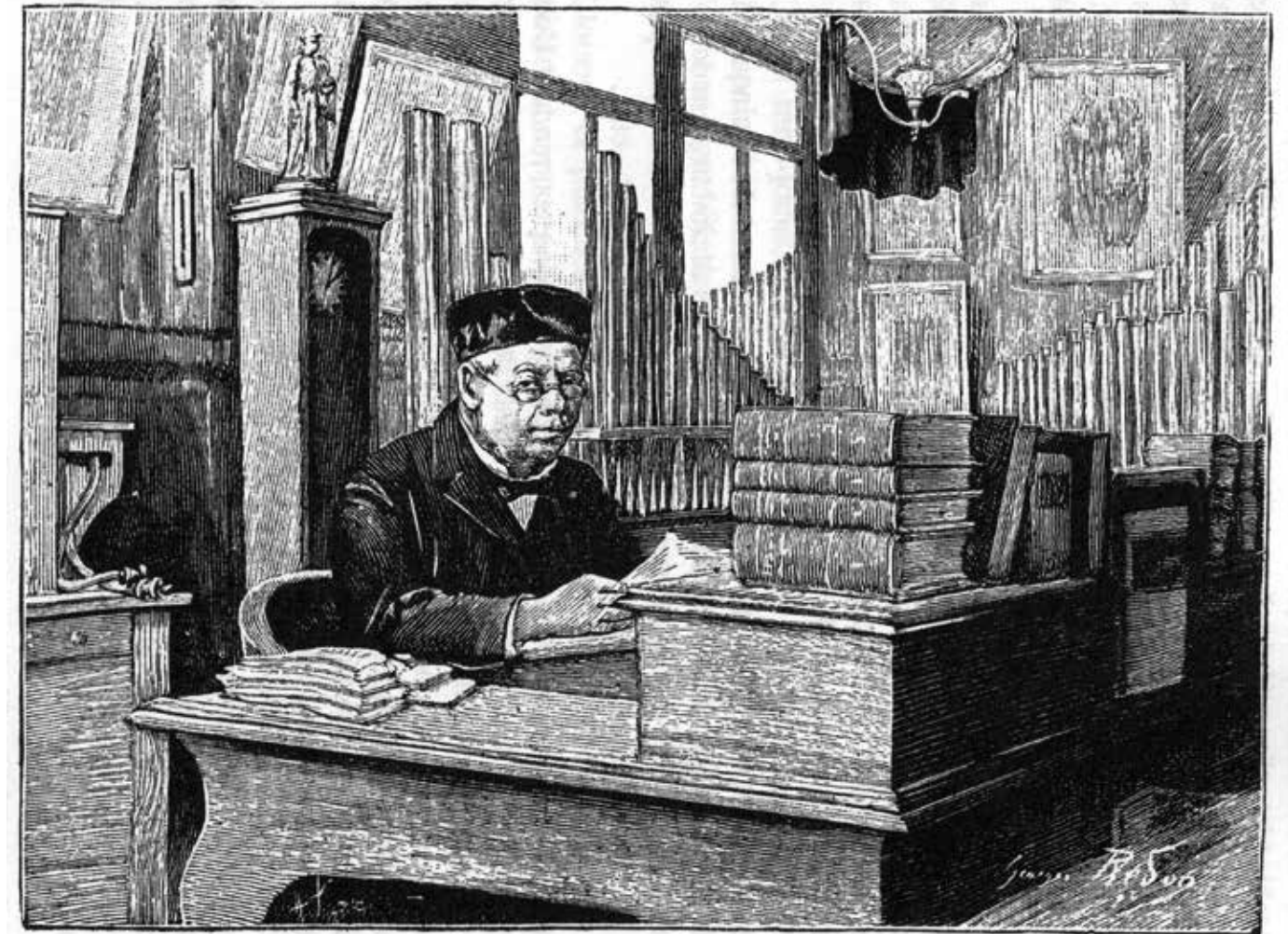
Luistervaardigheid

Het is op dit punt dat de cursus Orgelkunde in 2017 aanzienlijk verder zal gaan dan de cursus van 2016: we gaan samen veel meer luisteren, zowel naar opnames als naar live muziek. Met vooraf aangereikte ‘luisterstrategieën’: zo zullen bij elk stuk tips gegeven worden, bijvoorbeeld om eens te letten op deze of gene ontwikkeling in de muziek, op het gebruik van klankkleuren, op de manier waarop de musicus de energie in de muziek verdeelt en beheerst – enzovoort. Al snel zal daarbij het besef doorbreken dat het bij muziek in de praktijk de musicus is die de hoofdrol speelt. In het verlengde daarvan

spinnen we verder aan de rode draad die in 2016 al in de cursus ontstond, namelijk het inzicht dat elk musiceren strikt genomen een kunstwerk op zichzelf tot stand brengt. Dat nodigt uit tot prikkelende inzichten. Bijvoorbeeld dat het dwingende karakter van het orgel – elk orgel dwingt iedere musicus tot heroverweging van zijn of haar manieren van musiceren, om de simpele reden dat elk orgel anders is – geen nadeel is maar een voordeel. En, wellicht interessanter nog, dat het de luisteraar is die bepaalt of de musicus overtuigend musicert. De vraag of deze of gene muziek ‘goed’ of ‘slecht’ is, want in die termen spreken we in onze cultuur immers graag over muziek, krijgt daardoor heel andere antwoorden.

Gesprekken

Bij dit samen luisteren hoort veel tijd voor gesprekken tijdens de colleges. Ideeën over gezamenlijk beluisterde muziek delen kan immers extra reliëf geven aan diezelfde ideeën. De cursus biedt praktische gereedschappen voor het succesvol voeren van dergelijke gesprekken; zo komen compositietechnieken en -vormen aan de orde (wat is eigenlijk een sonate, wat een fuga?), muziektheoretische onderwerpen, en natuurlijk ook orgelgerelateerde thema's, zoals de vraag welke registers in een bepaalde muziek worden gebruikt – en waarom. Veel tijd zal bij de luistersessies dan ook worden ingeruimd voor een ‘stap-voor-stap-aanpak’, met name bij moderne zoste- en

M. Cavaillé-Coll.

De zonder twijfel belangrijkste orgelmaker uit de 19de eeuw was Aristide Cavaillé-Coll (1811-1899). In 1883 verscheen in L'illustration (nummer 2672) dit prachtige portret van de oude meester aan zijn bureau in de orgelmakerij in Parijs.

21ste-eeuwse muziek, die immers niet altijd even toegankelijk is als 19de-eeuws of ouder werk.

Technologie

Intussen wordt de altijd fascinerende orgeltechnologie natuurlijk niet vergeten. Wat is pneumatiek, en hoe werkt elektropneumatiek? Waarom hebben 19de-eeuwse orgels vaak zoveel méér registers dan barokorgels? Wat zijn de verschillen tussen Europese en Amerikaanse orgels in de vroege 20ste eeuw? Waarin verschilt de Franse romantiek van Cavaillé-Coll van de Duitse romantiek van Wilhelm Sauer? Wat zijn de overeenkomsten? En hoe zit het eigenlijk met de orgelbouw van vandaag? Enzovoort. U bent van harte welkom!

Praktische aspecten

Let op: de cursus is alleen toegankelijk voor GastVrienden van het Orgelpark. Voor één jaar GastVriendschap betaalt u € 70,-; u heeft dan tevens gratis toegang tot alle andere activiteiten van het Orgelpark gedurende een jaar, of dat nu concerten of colloquia zijn. Op bladzijde 67 leest u hoe u GastVriend kunt worden.

De cursus Orgelkunde telt ditmaal vijf collegemiddagen. Ze vinden steeds op dinsdagmiddag plaats, en wel van 7 februari tot en met 7 maart. De colleges beginnen om 14.15 uur en duren tot 16.45 uur en kennen steeds een half uur pauze. Bij de cursus hoort een website, waarop al het collegemateriaal beschikbaar zal worden gesteld. Wie alvast een indruk wil krijgen, kan naar de website bij de cursus van 2016 surfen: ga naar www.orgelpark.nl en klik op ‘Cursus Orgelkunde’.

Een van de belangrijkste ontwikkelingen in de 19de eeuw, althans in de muziekgeschiedenis, was de opkomst van concertzalen. De foto toont een van de beroemdste: de zaal van de Musikverein in Wenen. De zalen werden alle voorzien van grote orgels: een nieuwe rol voor het instrument was geboren. Op de achtergrond is het beroemde Ladegast-orgel van de ‘Goldener Saal’ te zien.

VU-college Music: Listening & Philosophy

Van 6 september tot en met 18 oktober vindt in de Vrije Universiteit de Engelstalige cursus Music: Listening & Philosophy plaats. Deze cursus is een zogeheten ‘honours course’: de betere student kan cursussen als deze volgen om zijn of haar universiteitsopleiding wat meer diepte te geven. De cursus is een initiatief van de leerstoel Orgelkunde aan de VU en wordt gegeven door Hans Fidom. Er is plaats voor maximaal vijf GastVrienden van het Orgelpark.

Music: Listening & Philosophy is speciaal geschikt voor GastVrienden die de Cursus Orgelkunde volgen (of hebben gevolgd) en die meer willen weten van de filosofische ideeën die ze daarbij hebben leren kennen. In Music: Listening & Philosophy krijgen deze ideeën meer basis. Ook wordt zelfredzaamheid als denker over muziek geoefend en gestimuleerd.

De colleges vinden steeds op dinsdag- en donderdagavond plaats, van 18.00 tot 20.00 uur, in de ‘kerkzaal’ van het hoofdgebouw aan de VU. Adres: De Boelelaan 1105. Zaalnummer: 16A00. Meer informatie: info@orgelpark.nl.

Immanuel Kant, de filosoof die aan het einde van de 18de uitlegde wat ‘Verlichting’ is: jezelf als denker bevrijden van het gedachteloos volgen van anderen

In Duitsland introduceerde orgelmaker Ladegast niet alleen een eigen orgelbouwstijl maar meteen ook een kleine school. Een belangrijke leerling was Wilhelm Rühlmann, die in zijn geboortestad Zörbig in 1883 een nieuwe werkplaats liet bouwen. Anders dan de meeste andere orgelmakerijen uit de 19de eeuw bestaat dit gebouw nog steeds. Overigens was het de firma Rühlmann die in 1905 het Hildebrandt-orgel in Hettstedt (een van dé voorbeelden voor het barokorgel dat het Orgelpark bouwt) van een nieuw binnenwerk voorzag – lees: alle techniek en pijpen sloopte. Het bedrijfsgebouw van Rühlmann, verlaten in 1945, bleef tot 2011 staan zoals op de foto, die prachtig toont hoe de 20ste eeuw met orgelerfgoed uit de 19de eeuw omging. In 2011 is het gebouw gerestaureerd en zijn er woningen in gerealiseerd.

Hoe werkt dat?

Registreren

Dit is alweer de zoste aflevering van deze rubriek: de trouwe lezer weet nu ‘alles’ van orgelpijpen, registers, windladen, mechanieken enzovoort. Tijd om ook eens te kijken naar de manier waarop de organist met al die technologie omgaat. Want als orgels dan beschikken over allerlei klankkleuren, elk geproduceerd door een eigen reeks pijpen – de registers – hoe zorg je er dan voor dat je ze op een overtuigende manier combineert? Met andere woorden: hoe werkt ‘registreren’ eigenlijk? Want zo heet het kiezen en combineren van registers.

Om te beginnen een terugblik: een register is een reeks pijpen die dezelfde klankkleur produceren; alleen hun toonhoogtes verschillen. Het aantal pijpen dat een register heeft, is gelijk aan het aantal toetsen van het klavier waarmee het tot klinken wordt gebracht. Bij elk klavier hoort namelijk een collectie registers; die collectie heet dan een ‘werk’. Zo kan een orgel bestaan uit een Hoofdwerk, een Bovenwerk en een Pedaalwerk – dat laatste noemen we meestal kortweg Pedaal. Elk van die werken hebben dus eigen registers.

Niet alleen verschillen registers van toonkleur, maar ook van toonhoogte. De kleur wordt gesuggereerd door de naam van het register. Zo zal iedereen duidelijk zijn dat het register ‘Trompet’ anders klinkt dan het register ‘Fluit’. De toonhoogte wordt aangeduid door het getal dat erbij hoort – bijvoorbeeld Fluit 8’. Die apostrof is een belangrijke toevoeging (strikt genomen moeten we hier het minuutteken gebruiken): die geeft namelijk de eenheid ‘voet’ aan. Acht voet is gelijk aan 2,40 meter: het betekent dat de grootste pijp van dit register, logischerwijs dus de pijp op de laagste toets, 2,40 meter lang is. ‘Achtvoets registers’, zoals ze in orgeljargon worden aangeduid, hebben een toonhoogte die gelijk is aan de toonhoogte van de piano. ‘Viervoets’ registers klinken een octaaf hoger, ‘tweevoets’ weer een octaaf hoger, enzovoort.

Achtvoets registers representeren dus de basistoonhoogte van het orgel. Door registers met een hogere toonhoogte toe te voegen wordt de klank van het orgel helderder, voegen we lagere registers toe, bijvoorbeeld een Bourdon 16’, dan wordt de klank donkerder.

Er zijn grofweg twee basisprincipes ten aanzien van de kunst van het ‘registreren’, zoals het combineren van orgelregisters heet. Tot circa 1800 kenden orgels relatief veel hoog klinkende registers. De intonatie (de klankafwerking) van deze registers was zo gekozen, dat het goed mogelijk was combinaties te maken van bijvoorbeeld één achtvoets register, één viervoets register, één tweevoets register. Dat levert een heldere, ‘doorzichtige’ klank op, uitstekend geschikt voor ingewikkelde fuga’s van componisten als Johann Sebastian Bach. Orgelmaker Gottfried Silbermann, tijd- en streekgenoot van Bach, gebruikte er het woord ‘brillance’ voor.

Na 1800 veranderen de ideeën over wat orgels zijn. Aan het einde van de 19de eeuw is met name in Duitsland een heel ander principe ontstaan: nu vindt men dat orgels altijd de zangtoonhoogte moeten laten horen. Liefst laat men eerst een hele reeks achtvoets registers samen klinken, om pas dan hogere registers toe te voegen – de luisteraar mocht anders eens gaan denken dat het orgel meer dan één toonhoogte had. Ook moesten de registers nu zo gecombineerd worden dat het resultaat één nieuwe klank was. Anders dan voor 1800 mochten de samenstellende registers dus niet meer apart in de klank identificeerbaar zijn. Daarover de volgende keer. [\[HF\]](#)

Bij veel orgels worden registers letterlijk ‘getrokken’: registerknoppen hebben vaak grote handgrepen die je een centimeter of tien naar je toe trekt. Het register is dan ‘geopend’. Als alle registers open staan, klinkt het orgel dus het luïdst – vandaar de bekende uitdrukking ‘met alle registers open.’ De foto toont een deel van de klaviatuur van het Hinsz-orgel in de Bovenkerk in Kampen (1743). Links is te zien dat het orgel vier klavieren heeft. Ook heeft het een pedaalklavier voor de voeten. Inwendig heeft het orgel echter meer dan vijf werken (voor elk van de klavieren en voor het pedaal één): aan het derde klavier zijn namelijk twee werken aangesloten. Die heten in Kampen heel toepasselijk ‘Bovenwerk I’ en ‘Bovenwerk II’. Het tweede Bovenwerk bevat registers die in de 19de eeuw aan het orgel zijn toegevoegd. Het onderste klavier is verbonden met het Rugwerk, het tweede klavier met het Hoofdwerk, en het vierde met het Borstwerk. Al deze werken hebben hun eigen plaats in de enorme orgelkast. Links en rechts naast de klavieren zijn de registerknoppen geordend; de foto toont een deel van de rechtergroep registertrekkers. De onderste rij bevat de knoppen die bij het Pedaal horen; de tweede rij die van het Rugwerk; de derde rij hoort bij Bovenwerk I; de vierde rij bij het Hoofdwerk; en de bovenste rij bij zowel het Borstwerk als Bovenwerk II (de registers van Bovenwerk II zijn van horizontale lijntjes voorzien).

Hoe combineer je orgelregisters op een overtuigende manier?

Paslek

Oliwa

Poolse familie? Andreas Hildebrandt

Sinds de ‘Wende’ van 1989 komt de

orgelcultuur in Midden-Europa, en

dan met name in Polen en Tsjechië,

flink op adem. Eén van de bijzon-

derste recente ontwikkelingen is

de restauratie van het Hildebrandt-

orgel in het Poolse stadje Paslek,

in 1719 gebouwd door Andreas

Hildebrandt. Herhaaldelijk hebben

Poolse organisten het Orgelpark op

het instrument gewezen: was die

Hildebrandt wellicht familie van

Zacharias Hildebrandt, wiens werk

de referentie is voor het nieuwe ba-

rokorgel dat het Orgelpark bouwt?

Helaas: dat is niet het geval. Toch is

het orgel in Paslek te bijzonder om

er hier niet even bij stil te staan.

De foto hiernaast maakt meteen duidelijk dat het Hildebrandt-orgel in het Poolse stadje Paslek bijzonder is: het bestaat uit twee forse, identieke orgelkasten, rijk versierd, die elkaar ‘van dicht-bij aankijken’. Dergelijke exuberantie typeert de Poolse orgelkunst uit de barok: Spaanse orgels uit diezelfde tijd mogen dan rijk versierd zijn, de 18de eeuw liet zich in Pruisen en de verder naar het Oosten liggende gebieden bepaald niet minder onbetuigd. Twee voorbeelden: het enorme instrument in de Basiliek in Lezajsk (Zuid-Oost Polen), opgeleverd in 1693, met tegelijk rijke en enigszins grove versieringen; en het in 1788 in gebruik genomen orgel in de Kathedraal in Oliwa, een wijk van de kuststad Gdansk, dat als het ware vanaf zijn balkon zijwaarts het kerkschip in 'kruipt' - zie de andere foto hiernaast. Duidelijk is dat het gebrandschilderde raam zowel in Paslek als in Oliwa zichtbaar moest blijven.

Andreas Hildebrandt voltooide zijn ‘dubbele’ orgel in Paslek in 1719; hij moet toen nog tamelijk jong geweest zijn, omdat zijn naam pas in 1710 in de archieven opduikt. In 2013 voltooide orgelmaker Kristian Wegscheider samen met de Poolse firma Budowa Organów de restauratie van het complexe instrument: het is geheel mechanisch, en vanwege Hildebrandts keuze voor twee orgelkasten betekent dat dat de verbinding tussen toets en pijp deel behoorlijk complex is. Kenners zien meteen aan het front in Paslek dat Andreas Hildebrandt het werk van Arp Schnitger in Hamburg moet hebben gekend: de afwisseling van achthoekige torens met spitse torens, met daartussen vlakke ‘tussenvelden’ typeert ook Schnitgers werk. In de tweede helft van de jaren 1750 overleed Hildebrandt. Zijn werkplaats in Danzig, zoals Gdansk destijds nog heette, werd overgenomen door zijn meesterknecht Rudolf Dalitz, die in de jaren 1790 nog intensief aan het orgel in Oliwa werkte.

Overigens gaat uitbundige barok in de Europese orgelgeschiedenis vaak samen met bijzondere, om niet te zeggen volkse toestanden. Zo kunnen enkele van de beelden op de orgelkast in Oliwa hun trompetten op en neer bewegen en beschikt het orgel in Lezajsk over een koekoeksgeluid, een trommel en zelfs een register genaamd ‘horribile’. Sommige kerken zien in dat dat hun toeristische attractiviteit danig verhoogt: kijk maar eens naar youtube filmpjes van het orgel in Swieta Lipka, in 1721 opgeleverd door orgelmaker Mosengel. [\[HF\]](#)

Was Andreas Hildebrandt wellicht verwant aan Zacharias?

Het Orgelpark, een podium met een missie

Wij vragen uw support

Het Orgelpark in Amsterdam is een internationaal podium voor organisten, componisten en andere kunstenaars. Het doel is het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. Het Orgelpark werkt met een breed palet aan activiteiten, zoals het verlenen van compositieopdrachten en studiefaciliteiten, het organiseren van concerten en masterclasses, en het Orgelpark Research Program.

Wat biedt het Orgelpark u?

Het Orgelpark wil een breed publiek aanspreken, jong en oud, gewone muzikliefhebbers en professionals. Daarom willen we dat mensen zich thuis voelen in het Orgelpark. En daar zullen wij ook alles aan doen. Naast het brede afwisselende programma, bieden wij een prachtige Art Deco-ambiance, een intieme concertzaal met zes indrukwekkende orgels, een mooie en heldere akoestiek, een gezellige foyer. En natuurlijk wordt u door ons warm en persoonlijk onthaald. Het Orgelpark bezoeken is uitgaan op zijn best.

Steun ons

- Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven.
- Ondersteun jong talent en geef jonge organisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance.

Word Vriend van het Orgelpark, u ontvangt dan:

- 2 x per seizoen ons magazine Timbres, met concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews, concerttoelichtingen, etc.
- Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark.

U kunt meer doen: word GastVriend van het Orgelpark

- Bent u nieuwsgierig naar wat er in het Orgelpark staat te gebeuren?
- Heeft u zin om gezellig uit te gaan in een prachtig Art Deco theater?
- Zin om eens echt te gast te zijn?

Als GastVriend kunt u alle concerten gratis bezoeken. U ontvangt elk jaar tweemaal Timbres en een cd.

Hoe word u Vriend of GastVriend?

Online www.orgelpark.nl
 Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Telefoon 020 51 58 111
 Mail info@orgelpark.nl

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
 Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Word Vriend
van het Orgelpark
voor € 40,- en help
ons het orgel op een
nieuwe manier te
presenteren

Word GastVriend
van het Orgelpark
voor € 70,- en

bezoek gratis
alle concerten!

Kijk verder op www.orgelpark.nl

Kaartverkoop en meer...

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
 Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Telefonische bereikbaarheid

Dinsdag t/m vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur en op concertdagen vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Openingstijden kassa

De kassa is geopend vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Vriend of GastVriend worden

Online www.orgelpark.nl
 Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Telefoon 020 51 58 111
 Mail info@orgelpark.nl

Vriend € 40,- per seizoen
 GastVriend € 70,- per seizoen

Belastingvoordeel voor Vrienden

De Belastingdienst ziet het bedrag van € 40,- dat u het Orgelpark schenkt wanneer u Vriend van het Orgelpark wordt als donatie. Dit houdt in dat u dit bedrag bij het aangeven van uw inkomstenbelasting van uw inkomen mag aftrekken.

Reserveren/bestellen door GastVrienden

Online www.orgelpark.nl
 Reserveren van kaarten door GastVrienden kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail retour. Wilt u per mail of telefonisch bestellen? Zie hieronder.

Reserveren/bestellen door Vrienden/Gasten

Online bestellen

Online bestellen van kaarten kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U kunt alleen online bestellen indien u direct betaalt via iDEAL. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail.

Schriftelijk bestellen (Post, Fax of Mail)

Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Mail info@orgelpark.nl

Schriftelijk kaarten bestellen kan tot uiterlijk twee weken voor de voorstelling. Per kaartje wordt € 1,- aan kosten en porti berekend. Door invulling van uw rekeningnummer en handtekening machtigt u het Orgelpark het totaalbedrag van uw rekening af te schrijven.

Gereserveerde kaarten dienen uiterlijk een halfuur voor aanvang van de voorstelling te zijn afgehaald. Na dit tijdstip vervalt uw reservering. Wij stellen het op prijs indien u bij verhindering uw reservering annuleert. Zo worden anderen in de gelegenheid gesteld alsnog de voorstelling bij te wonen.

Kaarten kopen aan de kassa

Aan de kassa kunt u contant betalen of pinnen. Wij accepteren geen theaterbonnen.

Losse cd's

Het Orgelpark geeft regelmatig cd's uit. Deze cd's kunt u telefonisch of via www.orgelpark.nl bestellen. Ook zijn ze te koop in de foyer van het Orgelpark. Prijs: € 15,- voor een enkele cd.

Regels bezoek

Het is niet toegestaan beeld- en/of geluidsopnamen te maken tijdens de voorstelling. Mobiele telefoons dienen uitgeschakeld te zijn.

Informatie voor mindervaliden

Er zijn algemene invalidenparkeerplaatsen aanwezig vóór het gebouw. Het Orgelpark is geschikt voor mindervaliden (de linkeringang is speciaal voor rolstoelgebruikers). Voor een goede gang van zaken is het handig om bij uw reservering op te geven dat u mindervalide bent. Blindengeleidehonden zijn welkom, mits vooraf aangemeld. Er is geen ringleiding aanwezig.

Hoe ons te bereiken, openbaar vervoer en parkeren

Parkeren in het centrum is moeilijk en duur. Parkeren in de Gerard Brandtstraat is niet mogelijk. We raden u sterk aan uw auto te parkeren in een parkeergarage (Parkeergarage Byzantium of Museumplein) of per openbaar vervoer te komen. Openbaar vervoer: Tram lijn 1, halte Jan Pieter Heijestraat. Gebruik om uw route te plannen de site www.bereikbaar.amsterdam.nl

Bestel en info www.orgelpark.nl

Vooruitblik

Het Orgelpark in het voorjaar van 2017

Het voorjaar van 2017 is als vanouds divers, met, zoals u van ons gewend bent, een accent op *eigentijdse muziek uit de hele wereld*. We wijden een avond aan *componist Kate Moore*, we staan een concert lang stil bij de eveneens jonge *componist Jerzy Bielski* uit Polen, en er is een Italiaanse avond, met bijdragen van onder anderen *Giuliano Bracci, Silvia Borzelli en Francesco Filidei*.

In de categorie 'spectaculair' vallen zeker de concerten met *Theo Loevendie* en *Reitze Smits*, zij het elk om een heel andere reden: Theo Loevendie bespeelt zelf de orgels van het Orgelpark in een concert waarin

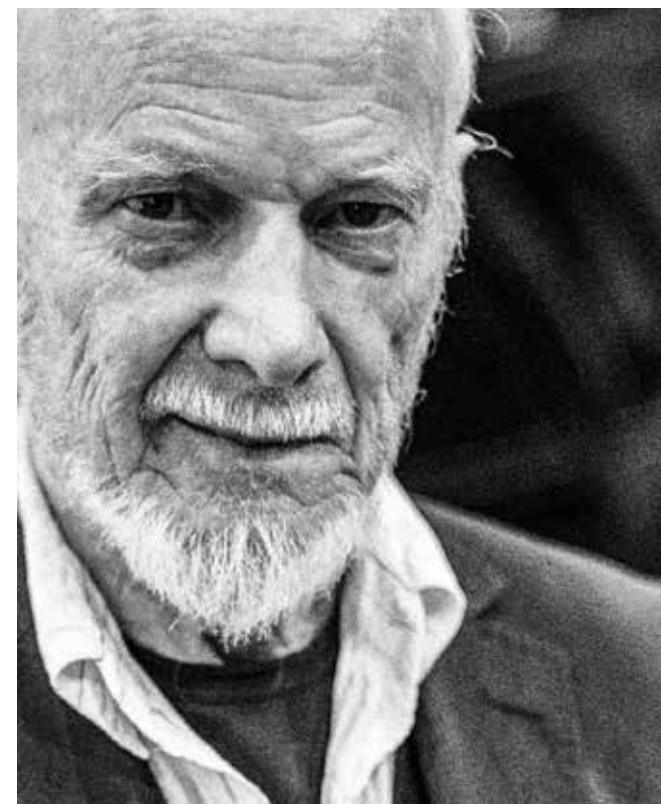
Ralph van Raat Loevendie's pianomuziek presenteert; Reitze Smits komt met het Blindman saxofoonkwartet *Händels Watermusic* uitvoeren.

Intussen vergeten we onze tradities natuurlijk niet. In de lijdenstijd zijn er opnieuw *Via Crucis-concerten*, *Thomas Trotter* komt weer concerten, *Studium Chorale* geeft een concert rond componist *Antonín Dvorák*.

Jerzy Bielski

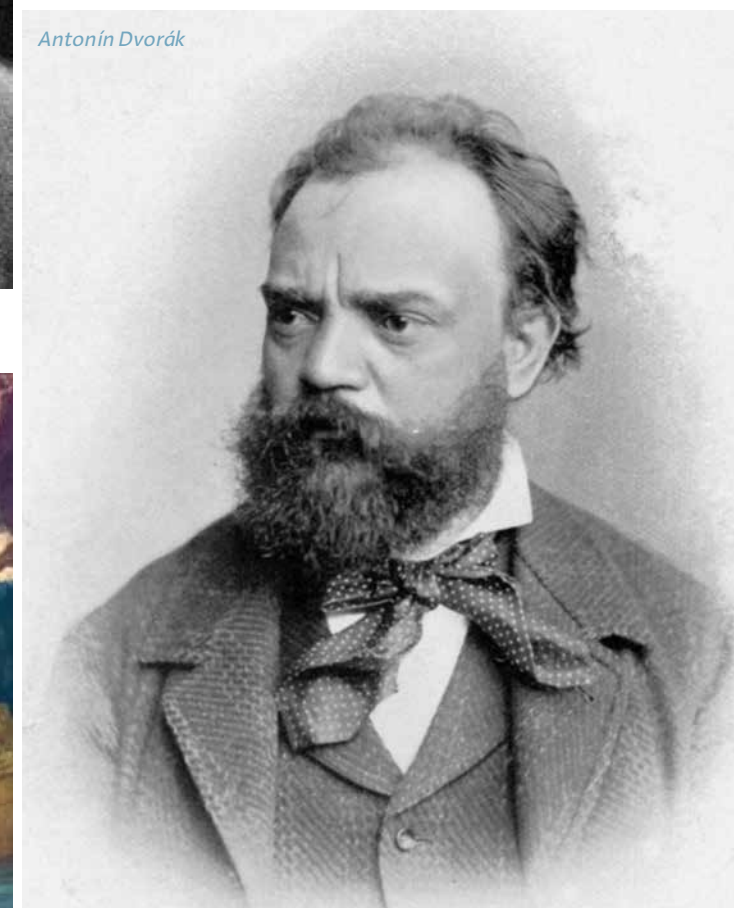
Theo Loevendie

Silvia Borzelli

Antonín Dvorák

Georg Friedrich Händel and Koning George I bevaren de Theems op 17 juli 1717 (schilderij van Edouard Hamman [1819-1888])

Nieuwsgierig geworden?

Kijk op www.orgelpark.nl. Daar vindt u de 'actueelste' versie van ons programma.

Colofon

TIMBRES • *Alle kleuren van het Orgelpark*

Nummer 20 • najaar 2016

Timbres verschijnt tweemaal per seizoen, in juni (over de evenementen in het Orgelpark in het najaar, dus van september tot en met december) en in december (voorjaar, dus van januari tot en met mei). Timbres brengt achtergrondinformatie bij de evenementen die in het Orgelpark plaatsvinden.

Redactie

Hans Fidom
M 06 537 14 735
E hansfidom@orgelpark.nl
W www.orgelpark.nl

Vormgeving

Carolien Koster, Stichting Utopa

Aan dit nummer werkten mee

Auteurs

Willem Elders, Hans Fidom, Tijsjoris Groot, Jacqueline Oskamp, René van Peer, Juriaan Röntgen, Linda Roos, Bente Schreurs

Fotografie

Billie Alice [Marieke Duijsters] (Albert Van Der Weide en Armeno Alberts), Sonja Duimel (Dagboek Orgelpark), Hans Fidom (Kennis-programma), Iris Mooij (Ere Lievonen), Joyce Vanderfeesten (Wouter Snoei), Archief familie Röntgen (Röntgen), Lebrecht Music & Arts (Josquin), Nederlands Muziek Instituut (Röntgen)

De redactie heeft geprobeerd van alle afbeeldingen de rechthebbenden te achterhalen. Wie kan aantonen recht te hebben op een of meer afbeeldingen in dit nummer zonder door de redactie te zijn benaderd, wordt verzocht zich binnen twee weken na het verschijnen van dit nummer bij de redactie te melden.

Uitgever

Stichting Het Orgelpark
Gerard Brandtstraat 26
1054 JK Amsterdam
T 020 51 58 111
W www.orgelpark.nl

Abonnementen

Wij nodigen u van harte uit om naar het Orgelpark te komen: als onze gast en als onze vriend. En misschien wilt u wel GastVriend worden van het Orgelpark. Daarmee steunt u ons doel om het orgel nieuw leven in te blazen. Als GastVriend ontvangt u tweemaal per seizoen het tijdschrift Timbres (met onder meer concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews en concerttoelichtingen), u krijgt een cd uit onze collectie én u kunt zoveel concerten als u maar wilt gratis bijwonen. Zie voor meer informatie de voorgaande bladzijden.

ISSN

1873-121X

STICHTING UTOPA

Het ontstaan

De Stichting Utopa ontleent haar naam aan de Topa-Groep. Een groep ondernemingen die werkzaam is op het gebied van transportverpakken, met accenten op handel, productie, technologie, onderzoek en nascholing.

De stichting werd in 1988 opgericht en bezit vanaf dat jaar alle aandelen van de Topa-Groep. De inkomsten van de stichting bestaan onder andere uit de dividenden die de stichting op dit aandelenbezit ontvangt. Hoezeer de Stichting Utopa en de Topa-Groep door de eigendomsverhouding ook met elkaar zijn verbonden, de commerciële zeggenschap over de Topa-Groep berust niet bij de stichting. De samenhang tussen de Stichting Utopa en de Topa-Groep is als bij een munt: twee zijden die elkaar niet zien maar toch bij elkaar horen. Twee verschillende gezichten die samen een eenheid vormen.

Een visie

De belangrijkste beweegredenen van de toenmalige eigenaar van de Topa-Groep, Loek Dijkman, om zijn bezit in de Stichting Utopa onder te brengen was zijn visie dat de onderneming een rol in haar omgeving vervult die verder gaat dan het verschaffen van werk en het maken van winst. De gedachte hierbij is dat de onderneming haar “overwinst” niet aan aandeelhouders uitkeert maar aan haar omgeving waaraan zij haar bestaansrecht ontleent. De winst wordt aangewend voor het algemeen nut.

De geschiedenis herhaalt zich

De constructie om het vermogen van een onderneming in een stichting onder te brengen, alsmede het idee dat er aan ten grondslag ligt, is niet nieuw. Al in 1889 richtte Ernst Abbe in Duitsland in Jena de Carl Zeiss Stiftung op. Voor Abbe gold zijn persoonlijke overtuiging dat “ondernemingseigendom aan strengere ethische maatstaven dient te voldoen en als openbaar goed wordt behandeld, voor zover dat uitgaat boven de maatstaf van een passend loon voor werk”. In ons eigen land bestonden rond 1900 utopische bewegingen rond Frederik van Eeden en Nescio. Bij de Van Leer-Groep, eveneens een verpakkingsbedrijf, werd in 1972 het ondernemingsvermogen ten behoeve van ideële doeleinden in een stichting ondergebracht.

Statutaire doelstelling

De statutaire doelstelling van de Stichting Utopa is: Het actualiseren en stimuleren van creatieve talenten van mensen, daar waar de aanleg van enkelingen, om welke reden dan ook, geen kans krijgt. Onze samenleving legt zwaar de nadruk op bepaalde waarden, maar plaatst daardoor andere in de schaduw. De stichting stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het compenseren van deze onevenwichtigheden. Omdat de waarden die de samenleving benadrukt

aan periodieke veranderingen onderhevig zijn, actualiseert de stichting haar aandachtsgebieden voortdurend. De geschiedenis leert dat bij het nemen van beslissingen economische argumenten vaak de doorslag geven. Achteraf blijkt dat die argumenten soms eenzijdig, discutabel of zelfs onjuist zijn. De stichting wil met de haar ter beschikking staande middelen deze eenzijdige waardebeoordeling enigszins compenseren en als katalysator fungeren in een beoogd veranderingsproces. Tegelijkertijd wil de stichting de betrekkelijkheid van ons tegenwoordige bestel benadrukken zonder direct een beter (utopisch) alternatief voorhanden te hebben.

Een utopie

De naam van de Stichting Utopa past wonderwel binnen de Topa-Groep. Deze naam roept natuurlijk ook associaties op met Utopia, het in 1516 door Thomas More gepubliceerde boek waarin hij een volmaakt gelukkige staat beschreef. Een utopie..... Na Thomas More volgden er nog vele utopisten, ook in Nederland. Ondanks de verschillen van inhoud hadden alle utopieën door de eeuwen heen betrekking op de relatie van de mens tot zijn omgeving, op de verhouding van mens tot mens, van de mens tot de natuur en van de mens tot zijn werk. In het perspectief van deze verhoudingen is de Stichting Utopa werkzaam waarbij het historisch besef steeds een terugkerend element is.

Aandachtsgebieden

Binnen verschillende aandachtsgebieden wordt door de stichting voortdurend een segment gekozen dat extra aandacht en ondersteuning behoeft. Waar mogelijk ondersteunt de stichting educatieve activiteiten die een verband hebben met de geselecteerde aandachtsgebieden.

Beeldengalerij Het Depot in Wageningen

www.hetdepot.nl

Arboretum De Dreijen in Wageningen

www.botanischetuinen.wur.nl/dreijen

Het Orgelpark in Amsterdam

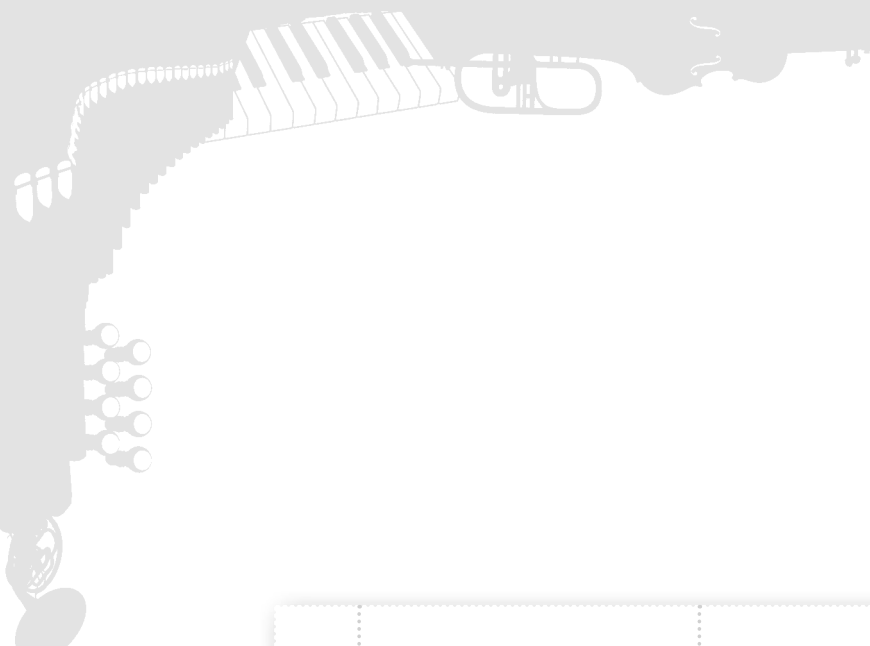
Het Orgelpark heeft als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. www.orgelpark.nl

Het Weeshuis in Leiden

In dit project wordt het Kinderrechtenhuis Nederland gefaciliteerd. www.kinderrechtenhuis.nl

Utopa-Academie

www.utopa-academie.nl

Steun ons		en word (Gast)Vriend!	
Het Orgelpark, een podium met een missie			Word GastVriend
• Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven • Ondersteun jong talent en geef jonge organisten en nieuwe componisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance		Word Vriend voor € 40,-	voor € 70,-
		• U ontvangt • 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark <i>Het bedrag van € 40,- is aftrekbaar bij uw belastingaangifte</i>	• U bent altijd van harte welkom als onze gast in het Orgelpark en u kunt gratis alle concerten bezoeken! • U ontvangt: 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • U ontvangt een cd die is uitgegeven door het Orgelpark
Geef u op: bel 020 51 58 111			of kijk op www.orgelpark.nl <i>Kijk op bladzijde 67 voor meer informatie</i>

8 717825 031202